

STICHTING KRITISCH FAUNABEHEER

Jaargang 17 Nummer 2 juli 1992

argus

DE STEM VAN
SPRAKELOZE WILDE DIEREN

Colofon

ISSN 0166-5073 Argus is het kwartaal tijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer, Amsteldijk-Noord 135, 1183 TJ Amstelveen, Telefoon (020) 6 41 07 98. Argus wordt toegestuurd aan donateurs die minstens f 25,- per jaar betalen via Postbanknummer 352 21 88 te 's-Graveland. Indien u de Stichting Kritisch Faunabeheer testamentair wenst te gedenken, wordt u verzocht contactop te nemen met de penningmeester.

Redactie Roelof de Beer, Ben de Bruin, Ton Ebben, Pauline de Jong, Wim Voortman

Redactieadres Ben de Bruin, Teijlingerlaan 33, 2171 CC Sassenheim, Telefoon (02522) 1 46 58

Fotoredactie Pieter Elbers, Fons Bergerstraat 8 5913 SJ Venlo, Telefoon (077) 51 80 37

Vormgeving Rob Busser

Druk Thieme, Zutphen

Donateursadministratie Postbus 150, 6870 AD Renkum

Doelstelling De Stichting Kritisch Faunabeheer is een landelijke organisatie. Haar doel is een ethisch en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. De Stichting Kritisch Faunabeheer tracht haar doel te bereiken door het bepleiten van verbetering in de wetgeving, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het kenbaar maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Bestuur L. v.d. Abeele, R. Boeve-Bant, J.B. de Bruin, M.A. Brunt, W.L. Jansen, A.P. de Jong, C.A.W.M. Ligvoet, H. Niesen, J.W.G. Pfeiffer, H. Pluimmakers, J. Poeder, P. Rigterink, R. Stockmann, J. Webbink.

Secretariaat SKF Mw. A. P. de Jong, Amsteldijk-Noord 135 1183 TJ Amstelveen, Telefoon (020) 6 41 07 98

Penningmeester Mw. R. Boeve-Bant, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland, Telefoon (02945) 13 19

Regiogroep Limburg Postbus 27, 6114 ZG Susteren, Telefoon (04499) 28 48

Knipselkrant Zes keer per jaar verschijnt de SKF-knipselkrant, een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeheer. U kunt zich abonneren door overmaking van f 15,- per jaar op Postbanknummer 011 60 72 t.n.v. donateurs-administratie SKF te Renkum, onder vermelding van 'Knipselkrant'. Voor de krant bestemde knipsels kunnen worden gestuurd naar: SKF-knipselarchief, Bergsepad 6, 1244 PS Ankeveen.

Inhoud

3 H. Niesen: Obstakel De bovenproportionele invloed van de jagerij op het natuurbeheer en de rol daarin van het verkeerd begrepen eigenbelang van de landbouw.

4 H. Niesen: Kieviten doen maar De kievit heeft nog nooit gelezen of gehoord wat 'vogelbeschermingswachten' (lees: 'nestplunderaars') hem voorschrijven, en moddert maar wat aan - met succes! Kunnen wij daar iets van opsteken.

4 H. Niesen: Plan Goudplevier Waarom kan men een op zich genomen loffelijk initiatief van Natuurmonumenten niet zonder voorbehoud steunen?

5 R. de Beer ee.v.a.: Congres Verantwoord Faunabeleid Uitgebreide impressies van het grote congres van 4 april 1992, opgetekend door de voltallige redactie, gevolgd door een bericht over de aanbidding van het samenvattend congresverslag aan de Tweede Kamer.

16 H. Stockmann: Jachtwet: spelregels voor de jachtsport IV Ligt de jacht ooit stil? Wordt men gemakkelijk gebrevetteerd jager? Welk gedrag kan men van zo'n jager verwachten?

19 R. Absil: Roofvogels nog steeds mikpunt van jagers In arren moede organiseerde de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland (WRNON) een symposium over het onderwerp 'Roofvogelvervolgning'. Hoewel 'iedereen' weet van de jagershoed en de rand, kwam de georganiseerde jacht alleen met brave verhaaltjes. Van de overheid valt ook weinig heil te verwachten.

22 Van het front KNVJ-nota Goed rentmeesterschap (II)

23 Kort nieuws Nieuwe laagveenmoerassen en (her)introducties.

24 Boekbespreking

Een obstakel

Obstakel

Harm Niesen

De meeste natuurbeschermers beschouwen de jagerswereld vanzelfsprekend als het grootste obstakel op de weg *Naar een moreel en wetenschappelijk faunabeheer*. Die jagerswereld is echter betrekkelijk klein en het kan bij een neutrale toeschouwer alleen maar verwondering wekken, dat een groep die zo duidelijk natuur- en milieu-onvriendelijk is en slechts eigen belangen nastreeft, het zo lang weet uit te houden. Want ook de kleine beschadigingen die staatssecretaris Gabor van plan is de jagers te berokkenen, zullen geen einde maken aan het anachronisme jacht.

Voor een deel moet de oorzaak hiervan gezocht worden in de oorsprong van het jagen. Anders dan de jagers ons tegenwoordig zo graag willen doen geloven, zijn zij bepaald niet de erfgenamen van de echte Neanderthalers of zelfs maar Germanen. Met een natuurlijke leefwijze heeft hun hobby niets van doen. Als de jacht ergens erfgenaam van is, dan is het van het feodale tijdperk. Niet voor niets zijn het ook nu nog vooral 'notabelen' en zij die zich daar zo graag toe zouden rekenen, die deze hobby beoefenen. Iemand die jaagt, moet wel behoren tot een hogere klasse, en jagers gedragen zich maar al te graag enigszins neerbuigend tegenover de buitenstaander. Een belangrijk deel van hun overlevingskansen tot nog toe hebben de jagers te danken aan hun machtige lobby.

Maar er is meer, en dat werd op het Congres Verantwoord Faunabeleid weer eens heel duidelijk onder onze neuzen gewreven. Misschien de belangrijkste oorzaak van het voortbestaan van de jagers is de onbegrensde steun die zij van de zijde van de landbouw krijgen. Onomwonden verklaarden vertegenwoordigers van het Landbouwschap, dat zij iedere aantasting van de huidige jachtmogelijkheden afkeuren. Jacht moet vooral aantrekkelijk blijven voor de jagers, opdat de landbouw te allen tijde een beroep kan doen op grote aantallen jagers, die hun schuld aan de vernietiging van de natuur lijken af te kopen door landbouwschade te bestrijden.

Voor landbouwers is vernietiging van de natuur ook niet iets waar ze in meerderheid echt wakker van liggen. Van oudsher is landbouw vooral een strijd tegen allerlei natuurlijke invloeden geweest. De bestrijding van vele elementen uit flora en fauna is der agrariërs dagelijks werk en zij hebben alle begrip voor iemand die zoiets als hobby beoefent.

Het is dan ook niet terecht om, zoals men tegenwoordig in sommige kringen waarneemt, de boeren dankbaar te zijn voor de manier waarop zij het Nederlandse landschap vorm hebben gegeven. En het is evenzeer misplaatst te verwachten, dat het beheer van het landschap dus ook in de toekomst bij de boeren in uitstekende handen is. Integendeel, het ontstaan van welk agrarisch landschap dan ook is toe te schrijven aan het economisch nut dat de individuele boer daaraan dacht en denkt te kunnen ontleen. De natuurwetenschappelijke waarde van het zo ontstane landschap berust op toeval en de ontwikkelingen op agrarisch gebied

geven geen enkele aanleiding tot optimisme. Geen wonder dat zoveel mensen het merendeel van de door moderne agrariërs ontwikkelde activiteiten als milieuonvriendelijk en bedreigend beschouwen.

Gelukkig kiest een toenemend aantal consumenten voor kleinschalig en 'natuurlijk' geproduceerde artikelen, en steeds meer boeren spelen daarop in. In haar eigen belang zou de agrarische wereld er goed aan doen zich zo snel mogelijk van haar natuuronvriendelijk imago te bevrijden. De onvoorwaardelijke steun van de boeren aan de jagerswereld bevestigt slechts de argwaan van miljoenen mensen.

Is de onbekendheid met ecologische principes onder jagers al groot, in agrarische kringen bestaat er helemaal geen belangstelling voor. Daar is de redenatie eenvoudiger: een doodgeschoten beest eet niets en doet dus geen schade meer. Voor alternatieven bestaat weinig belangstelling, omdat eerst maar eens bewezen moet worden dat die beter functioneren. Dat jacht niet de enige en meestal niet de beste oplossing is, dat jacht de schade zelfs kan verergeren, dat schade vaak lang niet zo ernstig is als zij zich aanvankelijk liet aanzien, dat de schade meestal naar de buurman wordt verplaatst - deze feiten dringen maar niet door. Toch ligt hier een unieke kans. Laten de agrariërs zich herinneren, dat de Jachtwet van oudsher in de eerste plaats tot doel had de boeren in bescherming te nemen tegen de belangen van de jagers! De belangen zijn ook echt tegengesteld: vele door jagers gekweekte en beschermde soorten veroorzaken overlast waar boeren bang voor zijn.

Als er voor schadebestrijding dan minstens even goede en veel natuurvriendelijker oplossingen zijn, waar wachten de boeren dan nog op? Laat de agrarische wereld eieren voor haar geld kiezen, als zij niet het risico wil lopen door steeds minder mensen geaccepteerd te worden. De boeren krijgen toch al van zo veel milieuproblemen de schuld; hier kunnen ze zonder veel moeite van af.

De kievit laat zich niet raden, (foto: Pieter Eibers)

Kieviten doen maar

Harm Niesen

Het was eind april 1992. Eindelijk begon het een beetje op voorjaar te lijken. Tot nog toe was het nat en vooral veel te koud geweest, met geregeld nachtvorst. Naar buiten dus, eindje fietsen langs de duinrand. Plotseling bleken alle vogels terug te zijn: het wemelde van de nachtegalen, grasmussen, zwaluwen, boompiepers, en van de jonge kievit: zeker een tiental jongen gezien. De ouwetjes moesten dus eind maart met het leggen van eieren zijn begonnen, toen er in Friesland nog zeker 14 dagen geraapt mocht worden. Hoe was dat nu mogelijk? Er komt toch nooit iets terecht van kievitseieren die zo vroeg worden geproduceerd? En juist deze afgelopen maand waren de omstandigheden zo slecht als rechtgeaarde leden van de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten maar konden wensen! Die lui weten toch zo precies wanneer een kievit met het leggen van eieren hoort te beginnen? En hier dan nog wel langs de Noordhollandse binnenduinrand, waar het in de weilanden barst van de kraaien, eksters, meeuwen en vossen en waar op géén van deze diersoorten gejaagd wordt?

Dit weidegebied wordt echter niet agrarisch gebruikt; het is het domein van de weidevogels. En dan blijkt maar weer eens dat er slechts één echte bedreiging voor broedende vogels is: de aanwezigheid van te veel mensen, of dat nu boeren, eiérrapers of recreanten zijn.

Plan Goudplevier

Harm Niesen

Onder bovenstaande titel is Natuurmonumenten een actie gestart om aan geld te komen voor een grootscheepse uitbreiding van haar terreinen in Z.O.-Drenthe. Op zich is dat natuurlijk een prijzenswaardige actie.

De dagelijks-bestuursleden van Kritisch Faunabeheer hebben echter in een brief aan de directie van Natuurmonumenten laten weten, dat zij er onder de huidige omstandigheden niet voor voelen aan de actie mee te werken. Als er extra geld beschikbaar komt, zou dat gebruikt kunnen worden om het beheer te verbeteren in terreinen die nu al in het bezit van de vereniging zijn.

Twaalf jaar geleden was ieder blij met het 'Geen jacht, tenzij....'-standpunt dat NM toen na veel discussies aan-

vaardde. De hooggespannen verwachtingen, die velen toen hadden, zijn echter maar zeer mondjesmaat werkelijkheid geworden. Nog steeds wordt er in vele terreinen gejaagd op reeën, vossen en kraaien en worden wilde zwijnen bijgevoerd. Nog steeds worden grootscheepse meeuwenbestrijdingsacties op touw gezet. Zo zijn dit voorjaar in het Natuurmonument 'De Putten' bij Camperduin eerst hangbuikzwijnen, en toen dat niet voldoende hielp gewone varkens, uitgezet om de bodem zodanig om te ploegen, dat zilver- en kokmeeuwen daar niet meer zouden willen gaan broeden. Daarvóór had men al op handkracht een aantal eilandjes omgespit met hetzelfde doel. De 'werkzaamheden' werden in verband met het broedseizoen tijdelijk gestaakt. De eieren van de meeuwen zullen wel op een andere manier te grazen worden genomen, maar dat is op het moment van schrijven nog onbekend. Maar naar het schijnt is men vast van plan, na het broedseizoen de varkens weer in te zetten.

Zijn ze nou helemaal? Hebben ze dan niets geleerd van tientallen jaren meeuwenbestrijding? ¹⁾ En passant wordt het gebied ook voor veel andere vogelsoorten ongeschikt gemaakt door deze dwaze actie en bovendien ziet het er niet uit. Recreanten die naar de vogels komen kijken wensen geen omgeploegd veld met varkens te aanschouwen. Komt er ook nog een afbeelding van de varkens tussen de vogelsoorten op het informatiebord? Als de beheerders vogels kwijt willen, is het misschien een idee het hele gebied vol te storten met grof huisvuil of het te asfalteren. Natuurmonumenten zou de extra financiën maar moeten gebruiken voor een cursus ecologie voor verkeerd opgevoede beheerders.

P.S.: Inmiddels hebben we een reactie op onze brief ontvangen. Daarin wordt ontkend dat de bedoeling van het gewroet vooral is de meeuwen te beletten tot broeden te komen. Het zou er speciaal om gaan het voedselgebied voor steltlopers te vergroten. Alsof daar juist op die plaats behoefte aan zou bestaan! En natuurlijk verlangen weinig steltlopers naar een door varkens omgeploegd terrein. Onzinnig dus.

Overigens trekken de zilvermeeuwen zich ook weinig aan van de op hun broedeilandjes aangerichte ravage. Ze hebben flinke hoeveelheden gras aangevoerd en daarvan - voor hun doen - grote nesten gemaakt. De conclusie is onveranderd: overbodige en ongewenste bemoeizucht van beheerders, die maar niet willen aanvaarden dat de natuur werkelijk sterker is dan de jagersleer.

1) De KNNV heeft onlangs een zeer leerzaam (bij NM ongelezen?) boekje over de ervaringen daarmee in de duinen bij Den Haag uitgebracht, waar Argus binnenkort aandacht aan wil schenken.

GROOTSE SAMENWERKING VAN
NATUURBESCHERMERS

Congres Verantwoord Faunabeleid

Roelof de Beer

De Nederlandse natuurwetgeving in ruimste zin staat afgaat op de helling. In deze situatie gaf SKF een belangrijke impuls.

Opzet

Op initiatief van de Stichting Kritisch Faunabeheer werd door een zesttal samenwerkende natuur- beschermingsorganisaties ¹⁾, met uitgebreide steun uit overige kringen van natuur- en milieubescherming en van wetenschap ²⁾³⁾, op 4 april 1992 in 'De Reehorst' te Ede het Congres Verantwoord Faunabeleid gehouden.

Het was het doel van dit congres te komen tot uitspraken over hoofdlijnen van een ethisch, maatschappelijk en biologisch verantwoord faunabeleid in Nederland en de daartoe vereiste wetgeving. Om tot deze uitspraken te komen werd het congres een aantal stellingen voorgelegd, waarover gediscussieerd kon worden.

Deze discussie werd op twee niveaus gevoerd: in plenaire zitting de algemene gedeelten en in 2 x 4 sub-

groepen de op specifieke diersoorten of groepen van soorten betrekking hebbende stellingen. De subgroep-discussies worden elk apart besproken; dit artikel geeft een indruk van de algemene gedeelten.

Na de opening en het welkomstwoord van congresvoorzitter Mr. P.C.E. van Wijmen, lid van de Natuurbeschermingsraad, werd het congres ingeleid door twee sprekers, t.w. drs. J.D. Gabor, Staatssecretaris van LNV, en Mr. A.J. Cnoop Koopmans, woordvoerder van de organiserende instellingen.

Wetgeving

De staatssecretaris ging vooral in op het aspect wetgeving. Nog dit jaar zal een geïntegreerde natuur- en jachtwetgeving door de Tweede Kamer

aangenomen moeten worden omdat deze wetgeving nu te verbrokkeld en veelal verouderd is.

Een aantal van zijn uitspraken met betrekking tot de jacht waren:

- Er moet een aanvaardbaar doel zijn om te jagen; enkel plezier als doel is onvoldoende.
- In natuurgebieden mag de jacht geen afbreuk doen aan het soortenbeleid: als spontane ontwikkeling van natuurlijke processen hier de bedoeling is, is jacht ontoelaatbaar.
- De jacht blijft bij de jachthouder liggen, omdat de jacht in het verleden meestal verantwoord is beoefend en de wildstand thans goed is.

Hoewel, gezien b.v. het thans actuele 'Waddenzee-schelpdieren-visserijdrama', het moeilijk blijkt de uitspraken van de staatssecretaris op de juiste waarde te schatten, zouden op grond van zijn rede in ieder geval de 'elf' onschadelijke vogels en alle predatoren onder de nieuwe wetgeving geheel beschermd moeten zijn.

Beginselen

Cnoop Koopmans legde in zijn toespraak de zes stellingen voor het congres uit, elk gekarakteriseerd door een kernwoord, t.w.:

1 *beschermingsbeginsel*: Alle in het wild levende dieren dienen bescherming te krijgen tegen elke vorm van benadelend menselijk ingrijpen, zoals verstoring, vangen, verwonding en doden. Hierin besloten ligt het *non-interventiebeginsel*: De natuur is in staat tot zelfregulatie; de mens dient geen eigenwijze normen, b.v. betreffende

Staatssecretaris Gabor wordt voor 'De Reehorst' ontvangen door SKF-voorzitter Poeder en SKF-nestor Jansen, (foto: archief SKF)

aantallen, aan de natuur op te dringen.
 2 *gemeenschapsbeginsel*: De wilde fauna behoort toe aan de gemeenschap, niet aan grondeigenaar of -gebruiker of jachtgerechtigde; zij is in beginsel niet vatbaar voor toeëigening door personen.

3 *domicilie- of verblijfsbeginsel*: Al wie en wat zich op Nederlandse bodem bevindt valt onder de Nederlandse wet. Daarom dient het beschermingsbeginsel onverkort van toepassing te zijn, dus zonder beperkingen die zouden gelden t.a.v. de grootte van de ingerasterde terreinen of de gevangenschap waarin dieren eventueel verkeren.

4 *gelijkheidsbeginsel*: Elementair in onze rechtsstaat is, dat mensen niet op grond van ras, overtuiging o.i.d. mogen worden bevoordeeld. Zo ook moeten alle dieren, los van b.v. culinaire waarden of de bedreiging daarvan (fazant, vos), onder de wet dezelfde mate van bescherming genieten. Ook mag geen ongelijkheid bestaan op grond van het type terrein waarin het dier zich toevallig bevindt (landbouwgrond, natuurterrein, mengvorm; terreinomvang).

5 *legaliteitsbeginsel*: Niet algemene maatregelen van bestuur in een gecompliceerd systeem mogen de positie van de wilde natuur (flora én fauna) regelen. Nodig is een duidelijke, overzichtelijke wetgeving onder

volledige parlementaire controle.

Wat zwaarwegende redenen zijn om ingrijpen tóch te rechtvaardigen, werd in de deelgroepen besproken op basis van de laatste stelling:

- 6 Ingrijpen mag slechts in uitzonderingsgevallen plaatsvinden met inachtneming van:

a *schadebeginsel*: Er moet onaanvaardbare schade zijn aan essentiële maatschappelijke belangen (volksgezondheid, veiligheid, land-, tuin- en bosbouw.)

b *minimumbeginsel*: Ingrijpen moet zoveel mogelijk incidenteel, lokaal en zonder geweld plaatsvinden.

In de geest van dit minimumbeginsel bepleitte Cnoop Koopmans het oprichten van een koninklijke Nederlandse verjagersvereniging.

Natuurbescherming tussen jacht en landbouw

Na de deelvergaderingen werd 's middags aan de hand van de stellingen plenair gediscussieerd met deelname van een tiental kamerleden. De congresgangers kwamen niet slechts uit natuurorganisaties; ook vertegenwoordigers van jagersverenigingen (KNJV, SBNL e.a.) en het Landbouwschap waren uitgenodigd en in groot aantal aanwezig.

Van jagerskant kwamen in de discussie voorspelbare argumenten en

Staatssecretaris Gabor onderhield zich uitgebreid met de congresgangers, (foto: archief SKF)

onderwerpen naar voren;

- Oogsten uit een niet bedreigde populatie moet mogelijk zijn.
- Er bestaat geen ethisch verschil tussen het doden van tamme (landbouwhuis-) dieren en wilde.
- Natuur kan niet zelfregulerend optreden tegen al verstoord evenwicht maar heeft hierbij de mens nodig.

SKF en andere natuurbeschermingsorganisaties denken, zoals bekend, hier anders over, omdat wij dieren als 'van zichzelf' beschouwen. Wij accepteren geen 'oogsten' waar niet is 'gezaaid'. Wij aanvaarden in uiterste instantie het doden van dieren door de mens, maar alleen indien dit gepaard gaat met zo min mogelijk leed en schadelijke neveneffecten als vervuiling en verstoring.

Verder gaan wij ervan uit dat ecosystemen altijd in staat zijn een evenwicht te vinden, waarbij het normaal is dat verschillende soorten daarbij algemener of zeldzamer zijn, wat afhangt van de randvoorwaarden (b.v. menselijke bemoeienis) waaronder zo'n evenwicht bereikt moet worden. 'Regulatie' door de mens werkt slechts vertragend en belemmerend op het

bereiken van dit evenwicht.

Lezers van Argus zullen op de hoogte zijn van deze en andere discussies tussen jagers en natuurbeschermers.

Interessanter was de bijdrage van het Landbouwschap, een vertegenwoordigende organisatie van de landbouw.

Terecht werd in discussie gebracht waarom de landbouw toch steeds zijn heil zoekt bij de jagers, terwijl deze eigenlijk alleen gebaat zijn bij een hoge wildstand (ook van schadelijke soorten) en hiervoor bijvoorbeeld natuurlijke predatoren bestrijden of de schadelijke soorten bijvoederen.

De belangrijkste uitgangspunten van het Landbouwschap, zoals die op het congres naar voren kwamen, waren:

- Zonder schadebestrijdingsjacht zou de huidige gedeclareerde schade oplopen van 3 miljoen gulden tot ca. 250 miljoen gulden per jaar (volgens een onderzoek aan de LU-Wageningen).
- Als jagers niet in staat zijn ook voor hun plezier te jagen, zullen ze niet meer verantwoordelijk willen zijn voor wildschade, en schadebestrijding achterwege gaan laten. Boeren zitten dan met die schade.
- Boeren willen niet werken voor subsidies (zoals ook schadesubsidies) maar voor een maximale oogst.

Met name over het derde punt zou

het Landbouwschap z'n achterban misschien wat beter moeten polsen. Boeren produceren tegenwoordig voor een groot deel al voor subsidies en in feite is er weinig verschil tussen grote (gesubsidieerde) oogst en overschotten nu en schadesubsidie, minder oogst en meer natuur op het platteland in de toekomst - behalve dan dat het tweede alternatief de natuurbescherming en de hele maatschappij beter in de oren klinkt! Of de dan optredende schade werkelijk 250 miljoen gulden wordt, is gezien de eerdere opmerking over werkelijke jagersbelangen nog niet zeker.

Het is in elk geval voor beide zijden nuttig als Landbouwschap en natuurbescherming hierover gaan praten!

Het met elkaar praten en uitwisselen van argumenten is in ieder geval met dit congres bereikt. Hoewel het congres de stellingen aannam, vertoonden de stemmingen wel steeds de scheiding tussen jacht- en natuurorganisaties. Tegenstellingen zijn er en zullen er waarschijnlijk nog wel even zijn.

Het forum tijdens de plenaire discussie van het Congres Verantwoord Faunabeleid. (foto: archief SKF)

1) Organiserende lichamen en hun vertegenwoordiger in het congresforum: Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (ir. J.W.G. Pfeiffer), Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (Chr. de Both), Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (drs. H. Smid), Stichting Het Vogeljaar (J. Taapken), SKF (J. Poeder), Stichting Mondiaal Alternatief (P.L.Th.A. Maréchal).

2) Medewerking werd verleend door: Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Stichting Apeldoornse Milieuorganisaties, Stichting Duinbehoud, Stichting Natuur en Milieu, Stichting ter Bevordering van de Zoogdierbescherming en de Zoogdierstudie in de Benelux.

3) Zie de diverse verslagen voor de achtergrond van medewerkers aan het congres.

DEELVERGADERINGEN:
OCHTEND

Ganzen, smienten en zwanen

Ganzen, smienten en zwanen vallen onder de Jachtwet vanwege de vermeende door deze soorten veroorzaakte schade aan grasland. Van al de besproken soorten broeden slechts grauwe gans (schaars) en knobbelzwaan (vrij algemeen) in Nederland; de rest is hier als trekvogel of overwinteraar.

Deze vergadering stond onder leiding van mw. Dr. H.M. de Boois, voorzitter van het Zuiveringschap Amstel- en Gooiland. Inleiders van de discussie waren voor de ganzen en de zwanen resp. Dr. B.S. Ebbinge van het voormalig RIN en drs. S.H. Beekman van de RU-Groningen. Hun belangrijkste stellingen waren:

Ganzen: De jacht heeft duidelijk invloed op de populaties. Als de jacht gestaakt wordt, verandert de verspreiding: ganzen worden aangelokt door 'jachtluwe' gebieden.

Zwanen worden lokaal, met speciale vergunning bejaagd. Ook hier geldt, dat de jacht invloed heeft op de populatie.

De belangrijkste discussiepunten waren:

- Nederland moet wildbraad importeren en de populatieaantallen stijgen. Is 'oogsten' dan niet zowel maatschappelijk als biologisch toelaatbaar?
- Hiertegen werd ingebracht, dat ganzen ook gefokt kunnen worden en dat het niet aan de mens is te bepalen hoeveel ganzen er mogen zijn. Verder werd in het algemeen in twijfel getrokken of wel alle geschoten ganzen worden opgegeten.
- Moet schade vergoed worden en zo ja, hoe? - Schade kan het meest efficiënt worden tegengegaan door verjaging. Er moeten wel gebieden beschikbaar zijn waar de dieren heen kunnen. Als schade dan nog optreedt, kan deze beter door de overheid worden vergoed.

Geconcludeerd werd dat zwanen het beste verjaagd kunnen worden en dat, gezien de geringe omvang van de huidige schadeclaims, slechts heel zelden bejaging nodig is.

RdB

Het is niet aan de mens om te bepalen hoeveel ganzen er mogen zijn. (foto: Rob Kuypers)

Schadevorderingen wegens zwane-schade zijn gering in omvang. (foto: Paul Lodewijckx)

Onschadelijke vogels en meeuwen

De bijeenkomst over onschadelijke vogels ('de elf soorten') en meeuwen werd voorgezeten door drs. H. Smid, secretaris van de Dierenbescherming. Er waren twee inleiders: drs. J.F. Bonjer, directeur van Vogelbescherming, over de onschadelijke vogels, en Dr. A.L. Spaans, onderzoeker bij het voormalige RIN, over meeuwen. Spaans heeft veel onderzoek aan meeuwen gedaan en heeft vaak geadviseerd bij (vermeende) meeuweschade.

Bonjer attendeerde erop, dat Nederland de EG-Vogelrichtlijn nog altijd onvoldoende verwerkt heeft in de nationale wetten en dat Vogelbescherming de overheid daarom kritisch blijft volgen. Vogelbescherming heeft al begin 1988 gevraagd om (op

zijn minst) de jacht op 'de elf soorten' te sluiten. De jachtlobby heeft hier nogal tegen geageerd, omdat dat ongeveer een halvering van het aantal bejaagbare soorten zou inhouden. Als staatssecretaris Gabor nu in zijn nota *Jacht en wildbeheer* voorstelt om alleen de jacht op de kraakeend en de goudplevier te sluiten, dan is dat een nogal mager resultaat. Het is op zijn minst nodig om de jacht te sluiten op alle soorten die sterk lijken op onbejaagbare soorten, zoals de winter- en zomertaling en de verschillende soorten snippen.

Spaans wierp in zijn inleiding de knuppel in het hoenderhok door te vragen waarom jagers wel zeldzame eendesoorten willen schieten en geen meeuwen. Jonge meeuwen smaken tenslotte als een goede scharrelkip. Hij wees erop, dat meeuwen echte cultuurvolgers zijn en dat zij door hun grote aantallen soms inderdaad schadelijk zijn voor de mens, maar dat er ook vaak sprake is van vermeende schade ('Er zijn er zo veel.'). Klachten over overlast van meeuwen zijn zeer

plaatsgebonden. In de steden wordt geklaagd over overlast; landbouwers klagen terecht over schade rond vuilstortplaatsen doordat meeuwen de akkers vertrappen, en over overbrenging van vogelbacteriën van stortplaatsen naar grasland. Vogelbacteriën roept bij het vee eenzelfde reactie op als rundertbacteriën, wat soms exportproblemen geeft. Ook de luchtvaart kan problemen hebben met meeuwen. Predatie van meeuwen op andere vogels is echter geen serieus probleem.

Schietsen van meeuwen is lastig en heeft daardoor weinig effect. Het kan dan ook nooit een structurele oplossing zijn. De mens zal moeten leren leven met veel meeuwen; alleen aan echte schade zal iets gedaan moeten worden. Schadepreventie kan helpen, maar is meestal erg duur.

Spanjaarden stelde voor om buiten de broedtijd bij echte schade zonder meer vergunning te verlenen om meeuwen te bestrijden en pas achteraf te toetsen of dat nodig was. In de broedtijd moet er wel vooraf getoetst worden. Hij was geen voorstander van de onbeschermd-verklaring van meeuwen, omdat er daardoor geen zicht is op de effecten van bestrijding. Door vergunningen te geven kan men de vinger aan de pols houden. Verder stelde hij voor om vooral in de broedtijd de afvalstroom te verlagen, waardoor het broedresultaat van meeuwen vermindert. Buiten de broedtijd heeft dat weinig zin. Meeuwen zwerven veel en ver en weten altijd wel ergens iets op te scharrelen.

Nesten verwijderen heeft alleen zin bij nieuwe vestigingen van kokmeeuwen, mits ze een alternatief hebben, anders is het middel erger dan de kwaal. Zilvermeeuwen daarentegen moeten in de regel met rust gelaten worden, anders gaan ze zich verspreiden en geven dan overlast over een groot gebied. Nieuwe vestigingen van zilvermeeuwen kunnen beperkt worden door het broedresultaat aan te pakken (eieren schudden o.i.d.). De meeuwen zullen dan het volgende broedseizoen een andere plaats zoeken.

Na deze inleidingen ontspan zich een discussie over de onwenselijkheid van het schieten van de elf soorten en van meeuwen. Andri Binsbergen, de 'enige' vogelbeschermer bij Landbouw, en Bonjer vroegen zich af, waarom de spreeuw niet in deze discussie betrokken werd. Vervolgens kwamen

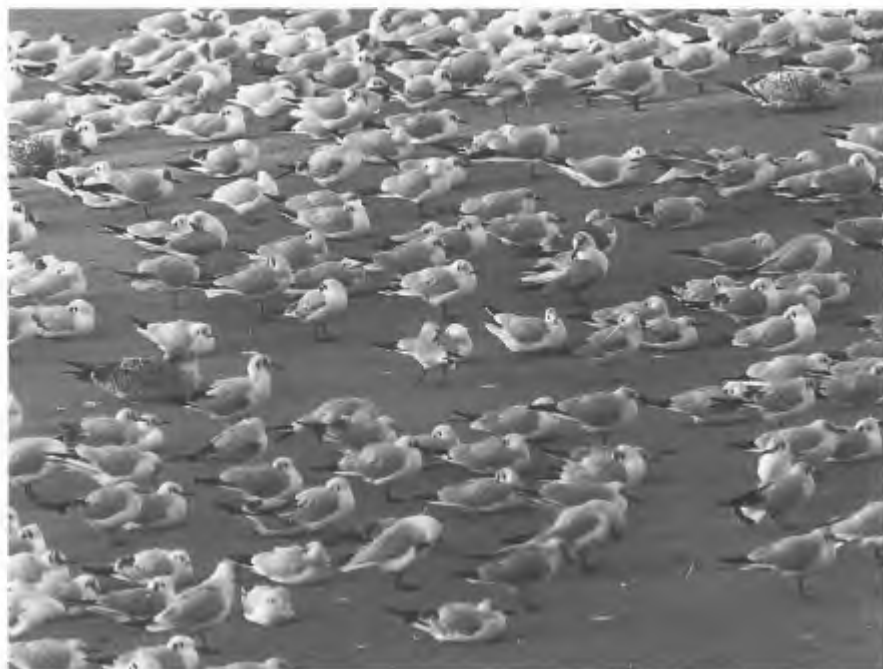
de watersnip (rode-lijstsoort!) en de wintertaling ter sprake, onschadelijke vogels die nog steeds bejaagd mogen worden, terwijl de EG ons in beginsel verplicht tot bescherming van alle vogels. Van jagerszijde werd nog eens gewezen op het 'natuurlijke' jachtinstinct van de mens; waarom worden jagers wel en sportvissers niet aangesproken op hun gedrag? Toen de voorzitter erop wees, dat de discussie zou gaan over 'de elf soorten' en over meeuwen, haalden de jagers het z.g. 'wise use'-beginsel en het *Herstelplan leefgebieden patrijs* van stal. Bonjer prees de pogingen tot biotoopverbetering (met overheidsgeld), maar vroeg zich vervolgens af, waarom diezelfde overheid de jacht op de patrijs niet direct gesloten heeft. Nu financiert zij de jacht als hobby. Het 'wise use'-beginsel mag in de Derde Wereld zijn nut hebben, in Nederland kan het absoluut niet van toepassing zijn. De

mogelijkheid die de internationale verdragen bieden tot 'wise use' ('verstandige benutting'), kunnen nooit uitgelegd worden als een 'plicht' tot exploitatie.

Aan het eind van de bijeenkomst ontstond er enige beweging, toen er van de kant van het Landbouwschap (zeg dus maar: de jagers) op gewezen werd, dat boeren soms inderdaad schade van meeuwen ondervinden. (Alsof dat ontkend zou zijn!) Als de jagers dan niet meer mogen schieten, gaan de boeren illegale maatregelen nemen. Uit de zaal werd toen geroepen, dat de jagers dat zelf ook deden door roofvogels te vergiftigen.

Bonjer sloot de discussie af met de oproep aan de overheid om sneller te handelen; de spanning die er tussen de overheid en de natuurbescherming heerst, is tenslotte niet echt kunstmatig.

WV

'Er zijn er zo veel (foto: Mike Weston)

EG-Vogelrichtlijn als dode letter: de volstrekt onschadelijke wintertaling mag nog steeds bejaagd worden, (foto: Mike Weston)

Reeën

Deze deelvergadering werd voorgezeten door ir. J.W.G. Pfeiffer, oud-voorzitter der Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, en ingeleid door drs. U.G. Hosper, adjunct-directeur van It Fryske Gea.

De inleiding bevatte een royaal met objectieve gegevens onderbouwd pleidooi voor de niet door menselijk ingrijpen gecorrumpeerde, zelfstandige ontwikkeling van reeënpopulaties. Model voor zo'n zelfregulatie stonden in dit geval de reeën in het gebied van de Oude Venen in Friesland. Deze populatie heeft weliswaar een vrij hoog sterftecijfer, maar is ter zelfder tijd redelijk stabiel. Anders gezegd, de dieren leven in een evenwichtstoestand met hun omgeving. De belangrijkste regulatiefactor is daarbij de beschikbaarheid van voedsel. Bij bijna een kwart van de dood aangetroffen dieren is parasitisme (door longworm of maag-darmworm) vastgesteld. Dergelijke infecties zijn evenwel een *aspect* van een zelfregulerend systeem, niet de regulerende factor. De populatiegrootte vertoont onmiskenbaar schommelingen, die een natuurlijk gegeven vormen. Voor ingrepen van buitenaf, met het doel een door de wikkende en beschikkende mens bepaald normaantal te forceren, ontbreekt elke grond.

De natuurminnende mens komt overigens goed aan zijn trekken, want de 200.000 bezoekers krijgen veel, niet schuwe reeën te zien. Onder die reeën zijn ook zieke exemplaren, en kadavers worden principieel niet opgeruimd. Het publiek klaagt echter niet over zielepietbambi's. Dus ook om mensenzielen te captonneren behoeft er niet gejaagd te worden.

De Oude Venen hebben een belangrijke dispersiefunctie voor een wijde omgeving. Of hieruit zelfstandige 'volksplantingen' zijn ontstaan, danwel of voortdurend uitwisseling plaatsvindt, is niet bekend.

In de discussie kreeg het punt *schade voor de omgeving* nogal wat aandacht, waarbij de ideeën van jagers en natuurbeschermers naar verwachting van elkaar verschilden: terwijl de jager jagen wil, ontleent de natuurbeschermers zijn prioriteiten aan de belangen van de natuur. Ook geharnaste natuurbeschermers zullen

in geval van aanzienlijke schade, als *laatste middel* afschot door *beroeps-beheerders* wel accepteren. Maar b.v. om een jonge boomaanplant moet gewoon degelijk rasterwerk staan. Ook moet men niet handelen op grond van foute veronderstellingen t.a.v. besmetting. Uit onderzoek bleek, dat op intensief beweide en bemest terrein het vee wél aan maag-darmworminfectie leed, maar in het extensief begraasde natuurterrein niet. Nog een geconstateerd feit is, dat de reeën slechts tijdens een korte periode in het voorjaar de landbouwgronden rond de Oude Venen opgaan. Wie de jacht boven alles stelt, kan vorenstaande feiten negeren of naar zich toe interpreteren. Niemand weerlegde echter de stelling 'Het is wenselijk (meer nog dan tot dusver) onder *wetenschappelijk toezicht* in *verschillende terreintypen* de jacht op reeën te stoppen, de populatie met rust te laten en de aantalsregulatie over te laten aan natuurlijke processen'.

BdB

Vossen en overige predatoren

De inleiding werd verzorgd door drs. J.L. Mulder, tot voor kort onderzoeker bij het Centrum voor Milieukunde, maar nu werkzaam voor het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (voorheen RIN). Als discussieleider trad Dr. H.P. Gallacher op, directeur van de Milieufederatie Noord-Holland.

Mulder begon zijn inleiding met een stukje historie. Begin deze eeuw werd de Vogelwet aangenomen, zodat de bescherming van roofvogels, in ieder geval wettelijk, vrij goed was geregeld. Zoogdieren kwamen later aan de beurt, met in 1942 das, otter, boom- en steenmarter, in 1961 de zeehond en in 1980 de wezel. In de nota *Jacht en wildebeheer*, door staatssecretaris Gabor uitgebracht, wordt nu in 1992 voorgesteld de jacht op bunzing en hermelijn eveneens te sluiten. Dit betekent dat van de roofdieren in ons land alleen de vos en de verwilderde kat nog onbeschermd zijn. De lijn dóórtrekkend van het tempo waarin de overheid de noodzaak tot bescherming van de verschillende soorten inzag, kunnen wij de bescherming van de vos

niet voor het jaar 2010 te verwachten, aldus Mulder.

In zijn inleiding maakte spreker duidelijk dat het doden van verwilderde katten niet nodig is en zelfs negatieve bijwerkingen kan hebben. Uit onderzoek is gebleken dat de predatie door deze katten vrij gering is. De meeste in het buitengebied aangetroffen katten hebben namelijk wel degelijk een eigenaar of worden door plaatselijke bewoners gevoerd. Slechts een heel klein percentage blijft echt geheel zelfstandig in leven. Predatie door deze katten is dus geen goed argument om het schieten te rechtvaardigen. De kans op succesvolle voortplanting van verwilderde huis-katten is bijzonder klein, vanwege het klimaat. Er is dus geen reëel gevaar dat er een steeds groeiend aantal katten de natuurgebieden zal overspoelen. Er is geen verschil te zien tussen een zwerende huiskat en een echte verwilderde kat. Het risico dat een eigen kat wordt gedood is aanzienlijk. Ten eerste veroorzaakt dit waarschijnlijk persoonlijk leed bij de eigenaar en ten tweede is het een strafbaar feit. Tenslotte is een goede reden om vooral geen katten te schieten het feit dat het verschil tussen een cyperse, verwilderde kat en een 'wilde kat' (= beschermde soort) zeer gering is. Tijdens de discussie kwam nog naar voren dat de verwilderde kat, hoewel hij ongeveer hetzelfde eet, de komst van de wilde kat niet in de weg staat. Sterker nog, de wilde kat lust best af en toe een gedomesticeerde soortgenoot!

De meeste tijd werd besteed aan de vraag of de vos nu wel of niet bejaagd zou moeten worden. Er werden allerlei argumenten aangevoerd om de vos het gehele jaar vogelvrij te blijven verklaren. Zo wordt steeds weer de verspreiding van hondsdolheid genoemd. Hier blijkt de jacht op vossen juist de verkeerde uitwerking op te hebben. Het doden van de territoriumbezittende vos leidt tot extra migratie en dus tot meer kans op invoer van zieke dieren. Daarnaast neemt het aantal schermutselingen langs de territoriumgrenzen toe, hetgeen de kans op verspreiding van rabiës eveneens vergroot. Ook wordt vaak gezegd dat de vos verschillende grondbroeders in hun voortbestaan bedreigt. Dit is door onderzoek weerlegd: vossen eten van alles (o.a. vruchten, insecten en muizen), en het percentage grond-

Reeds vrij vroeg was de wettelijke bescherming van roofvogels als de torenvalk een feit; roofzoogdieren moesten (of moesten!) daar veel langer op wachten, (foto: Pieter Eibers)

broedende vogels in hun menu is klein. Tenslotte wordt vaak gedacht dat, omdat de vos geen natuurlijke vijanden meer heeft, sinds beer, wolf en lynx zijn verdwenen, de mens als regulerende factor op moet treden. Maar in de regel wordt elk dier gereguleerd door zijn voedselaanbod, en in het geval van de vos eveneens door het maximale aantal territoria.

De ware reden van jagers om vossen naar het leven te staan is het feit dat het opsporen van deze slimme dieren zeer spannend is. Daarnaast menen jagers dat succes bij de jacht op vossen een bewijs is van hun eigen slimheid. Dat is ook het motief van jagers om altijd sterk de nadruk te leggen op de buitengewone sluwheid van de vos. Ook wordt de vos door hen als concurrent beschouwd, omdat hij zich af en toe vergrijpt aan favoriete jachtwildsoorten als fazant en konijn.

Er brak nog een korte woordenwisseling uit over de vraag of in het duingebied de eigenaar van sierkippen op zou moeten draaien voor de schade aangericht door 'uitgezette vossen'. Ten eerste zou de vos de duinen op den duur toch wel gekoloniseerd hebben, zodat de vraag of ze nu wel of niet zijn uitgezet niet terzake is. Ten tweede is het de eigenaar die er zelf voor kiest

sierkippen te houden. Wanneer iemand huisdieren neemt is hij toch zelf verantwoordelijk voor hun verzorging en daar hoort hun bescherming ook bij. Uit onderzoek is gebleken dat op de Veluwe de aanwezigheid van vossen veel meer geaccepteerd wordt dan in de duinen. Op de Veluwe wordt het plaatsen van een degelijk hek als vanzelfsprekend ervaren. Hieruit blijkt dat er vooral een mentaliteits-verandering nodig is. Wanneer iedereen roofdieren accepteert als essentiële schakels in het ecosysteem zullen deze dieren pas de rust krijgen die ze verdienen.

In de hele discussie was de rol van het Landbouwschap vrij opvallend. Volgens de woordvoerder heeft de landbouw jagers nodig om schade aan gewassen te voorkomen. Terecht werd opgemerkt dat het schieten van predatoren juist zeer ongunstig is voor de landbouw, want het zijn de prooidieren die de schade veroorzaken. Het Landbouwschap zit kennelijk zo vast in traditionele ideeën omtrent de jacht, dat toch werd volgehouden dat jagers nodig zijn en dat zij in ruil voor schadebestrijding best af en toe wat mogen 'oogsten'. Dit laatste begrip komt boeren natuurlijk zeer bekend voor.

PdJ

DEELVERGADERINGEN:
MIDDAG

Herten en wilde zwijnen

Discussieleider was ir. E.P.L. Hessels, directeur bij Natuurmonumenten. Drs. S.E. van Wieren, onderzoeker bij de Landbouwuniversiteit Wageningen, hield de inleiding, waarin hij duidelijk maakte, dat hij in principe kiest voor het uitgangspunt van niet-ingrijpen.

In het wild levende dieren zouden zoveel mogelijk met rust moeten worden gelaten. De situatie op de Veluwe is momenteel zo dat bijvoeren absoluut niet nodig is. Wanneer dit idee consequent in de praktijk zou worden gebracht, zou men de soorten door het voedselaanbod kunnen laten reguleren. Er is echter wel een reden aan te voeren om toch in beperkte mate in te grijpen. In een eenvormig naaldbos, waar het beheer erop is gericht om dit zich op den duur tot een veelvormig gemengd bos te laten ontwikkelen, kunnen edelherten de natuurlijke bosverjonging vertragen of zelfs geheel verhinderen. Edelherten eten namelijk bij voorkeur de jonge scheuten van loofbomen, zodat jonge eiken en beuken voor hen zeer aantrekkelijk zijn. Een lagere dichtheid van herten dan in het gebied op basis van het voedselaanbod mogelijk is, kan dan gewenst zijn.

Wilde zwijnen vormen voor de bosverjonging geen enkel probleem. Voor zwijnen is binnen natuurgebieden helemaal geen argument aan te voeren om de stand te reguleren. Ondanks het feit dat deze dieren in sommige gebieden in zeer grote dichtheden voorkomen, richten ze geen schade aan in natuurterreinen. Bovendien is de mens zelf de oorzaak van deze hoge aantallen vanwege het bijvoeren.

In de discussie die volgde, lag de nadruk vooral op de vraag of het schieten van deze grote hoefdieren door *betaalde*, professionele krachten moet gebeuren of dat dit net zo goed kan worden uitgevoerd door *betalende* amateurs. Voor het mogen jagen op herten en wilde zwijnen worden vaak enorme bedragen neergeteld. (Tijdens de zitting werd een bedrag genoemd van fl. 120.000 voor jacht op zwijnen!) Dit maakt het voor terreinbeherende

instanties extra aantrekkelijk om voor de betalende gasten te kiezen. In elk geval was ieder het ermee eens dat het schieten snel en doelmatig moet plaatsvinden. Het werken vanaf een hoogzit, waarbij de dieren langskomen en er een 'goede' selectie kan worden gemaakt, heeft dan de voorkeur boven drijfjachten. Deze laatste echter brengen juist het meeste geld van gasten binnen.

Het feit dat deze discussie niet zeer heftig verliep, werd eveneens geanalyseerd. De meeste herten en zwijnen bevinden zich op terreinen in bezit van of beheer bij organisaties zoals Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer. Er zijn slechts enkele zeer rijke particulierén die een zo groot terrein bezitten dat er een populatie van deze dieren in voorkomt. Daarnaast zijn de bedragen om aan een jacht op één van deze soorten deel te nemen zo buitensporig hoog, dat de hele kwestie niet echt speelt bij de doorsneejager.

Ook werd gesproken over de kwestie van de rustgebieden. Een suggestie was om ook open (heide)-vlakten in rustgebieden op te nemen. De dieren leren dan dat ze in dit open terrein geen gevaar lopen en ze zullen dan voor de recreanten beter zichtbaar zijn. Vervolgens ontstond een kleine woordenwisseling omtrent de vraag wie er nu verantwoordelijk is voor de enorme schuwheid van de grote hoefdieren. Volgens de jagers in de groep was het de toegenomen

Ook open vlakten zouden de functie van rustgebied voor de grote hoefdieren moeten krijgen, (foto: Pieter Eibers)

recreatiedruk en het feit dat veel mensen tegen de regels in de rustgebieden ingaan. Hierop werd volkomen terecht opgemerkt, dat de dieren door de levensbedreiging die zij hebben ervaren van de kant van jagers, voor alle mensen doodsbang zijn geworden.

Een verdere conclusie was dat wilde zwijnen alleen een probleem kunnen vormen op landbouwgronden liggend rond het natuurgebied waarin de dieren voorkomen. De beste maatregel om schade hierop te voorkomen is het plaatsen van degelijke hekken rondom de velden met kwetsbare gewassen.

PdJ

Wilde eenden, duiven en meerkoeten

De discussie, onder leiding van ir. J.W.G. Pfeiffer (KNNV), over de jacht op deze soortgroep, die binnen de 'jachtdiscussie' misschien wel het meest 'vergeten' is, werd ingeleid door dhr. H.H. Niessen, vice-voorzitter van SKF. Deze schonk vooral aandacht aan de jacht op wilde eenden:

- Er is erg weinig bekend over wilde eenden: of ze wild zijn, waar ze vandaan komen en of de trekkende populatie achteruit gaat.

- Doordat (recreatieve) jagers de eendenstand maximaal willen hebben en hiervoor broedkorven plaatsen en predatoren bejagen, zou de stand nu weleens hoger kunnen zijn dan hij zonder jacht geweest was.

Een aspect van de discussie rond dit tweede punt, n.l. of de landbouw nu wel zoveel baat heeft bij de huidige jachtregeling, kwam in de plenaire middagdiscussie terug en is in het algemene stuk over dit congres samengevat.

Als wilde eenden dan zo nodig geschoten moeten worden, zou de jacht zich moeten beperken tot ingekruiste gedomesticeerde 'soepeenden'.

Meerkoeten: Jagers beschouwen de meerkoet als een oninteressante jachtvogel, want in de tijd dat de dieren bejaagd worden (september-oktober), is er wel wat leukers te schieten.

Meerkoeteschade is gemakkelijk te voorkomen door het plaatsen van lage hekjes rond bedreigde percelen. Het argument dat dit middel te duur zou zijn, klopt in ieder geval niet overall want het wordt al toegepast.

Duiven: In de vijftiger jaren is al eens geprobeerd houtduiven massaal uit te roeien. Er werden er toen miljoenen geschoten - tevergeefs, de duiven hadden meer vervolglegels en de stand nam niet merkbaar af. Als jacht geen zin heeft, is zij niet toelaatbaar!

Opgemerkt werd nog dat dieren altijd de schuld krijgen van schade, terwijl boeren best een deel van hun opbrengst overhebben om bijvoorbeeld met tractors over hun velden te kunnen rijden. Waarom zouden boeren dan niets overhebben voor de natuur?

RdB

Hazen, konijnen en fazanten

Als discussieleider van deze bijeenkomst trad op Mr. C.N. de Boer, directeur van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. De inleiding werd verzorgd door Dr. S. Broekhuizen, onderzoeker bij het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek. Deze benadrukte dat men zijn persoonlijke standpunten niet zondermeer moest vereenzelvigen met die van IBN.

Hij stelde dat omgang met natuur en dieren gebaseerd moet zijn op respect voor het leven, wat niet hetzelfde is als 'Doden mag niet!' Ook bij doden moet echter het respect voor het leven onverminderd gelden. Daaruit volgt weer, dat 'zomaar' of voor plezier doden onacceptabel is. Alleen als doden 'weloverwogen zin' heeft, is het acceptabel. Daarbij speelt zeker een rol of men met natuurterrein dan wel productierrein te maken heeft. Spreker zei ook, dat zijn veelvuldige confrontatie met dieren die een natuurlijke dood sterven hem wel behoevende voor romantiseren, en dat hij het doden van dieren door mensen daardoor 'genuanceerd' bekeek.

Hij verklaarde zich voorstander van algehele bescherming van de haas, die de laatste decennia sterk in aantal achteruitgaat. Weliswaar heeft *matige* jacht m.n. in grote terreinen weinig effect op de populatiegrootte, maar dit gegeven moet geen basis voor beleid vormen, noch ten bate van het 'oogsten', noch van 'beheer' volgens een WBE-plan. Zou beheer door afschot toch onontkoombaar zijn, dan zou dit slechts bij bijzondere vergunning dienen plaats te vinden. Ingazen brengt volgens Broekhuizen een risico mee: sterven op termijn door wegvallen van leefmogelijkheden.

Uit de discussie kwam naar voren, dat jacht zeker invloed heeft op de populatiesamenstelling. Moderne landbouwmethoden eisen hun tol: meer dan tweemaal maaien, intensieve onkruidbestrijding in een al verarmd ecosysteem enz. Hoe platgeslagener en uitgekleder de biotoop wordt, hoe groter de kansen voor predatoren, die de laatste vluchthoekjes van (jonge) haasjes wel weten te vinden. Hier kan niet ook nog eens de (a-selectieve!) jacht bij.

Schade door meerkoeten is gemakkelijk te voorkomen, (foto: Rob Kuypers)

Het toekomstig verbod op uitzetten van fazanten zal schadebestrijd ingsjacht totaal overbodig maken, (foto: Mike Weston)

Kraaiachtigen

De middagbijeenkomst over kraaiachtigen werd voorgezeten door mw. Dr. H.M. de Boois (ZAG) en ingeleid door dhr. P.L.Th.A. Maréchal, van de Stichting Mondiaal Alternatief. Zijn inleiding bevatte opmerkingen over de EG-Vogelrichtlijn: vogels moeten beschermd worden; uitzonderingen zijn slechts mogelijk met inachtneming van ecologische, wetenschappelijke en culturele eisen. Recreatieve eisen (jacht!) worden uitsluitend het laatst genoemd. Tot slot verstrekte Maréchal wat SOVON-cijfers over het aantal broedparen van kraaiesoorten en over hun afschot.

In deze vergadering, evenals in het middagplenum, bracht een randstedelijke landbouwer een soort 'eco-agrarisch remuneratieprincipe' over het voetlicht: de boer zou als natuurbeschermer veel meer waardering verdienen dan hij krijgt, maar hij wil voor zijn inspanningen op dit punt wel van tijd tot tijd als beloning een haas in de pan hebben.

De konijnenpopulatie reageert flexibel op veranderende omstandigheden: voedselgebrek - resorptie van embryo's, populatiedruk - vermindering van vruchtbaarheid. Het konijn is een belangrijke prooi voor vele predators en heeft een diversificerende invloed op de vegetatie. Broekhuizen vreesde voor ophemelen van deze 'zelfregulerende' exoot-van-eeuwen-her: als mensen verscheidenheid in de flora willen bevorderen zijn ze bezig mét 'natuurparkjes'; met een 'verdiensite' van het konijn heeft dit niets uitstaande. Hiertegen werd ingebracht, dat de monotonie in het landschap een gevolg is van menselijk ingrijpen; herstel van veelvormigheid b.v. door de invloed van het konijn is welkom. Wel zou men regulerend moeten optreden in geval van ontoelaatbare schade (zeeweringen!).

De inleider kittelde zijn gehoor wat met de opmerking, dat uitsterven van lokale populaties een natuurlijk gegeven is, waar mensen toch vaak iets aan willen doen: men denke aan de das; dus waarom dan geen fazanten uitzetten? Het argument hiertegen is, dat het zeker niet gaat om een in haar totaliteit bedreigde soort, maar om het

belang van de oogstjacht. Tot op heden is de stand kunstmatig hoog gehouden door uitzetten, bijvoeren en roofdierbestrijding, welke laatste twee mogelijk de grootste invloed op de populatie hebben gehad. Nu moet dit alles dus stopgezet worden, waardoor de aantallen naar een natuurlijk niveau zullen dalen. Van schade zal naar verwachting praktisch geen sprake meer zijn, dus bestrijding, jacht, wordt totaal overbodig. Zolang deze evenwel niet verboden is, zullen jachtopzieners die geacht worden een gevarieerd tableau aan hun betaalheren te leveren, wel in de verleiding komen kunstgrepen te blijven toepassen.

BdB

De vogelvrijverklaring van kraaiachtigen als de Vlaamse gaai is achterhaald, (foto: Geurt Besselink)

De discussie spitste zich toe op drie punten:

- Veroorzaken kraaien zoveel schade dat afschot nodig is?
- Zo nee, zijn er dan andere redenen voor afschot?
- Is stabilisering van het aantal kraaien wenselijk of nodig?

Van jagerszijde werd erop gewezen, dat het officiële regeringsstandpunt zou zijn, dat afschot van kraaien de enige remedie is tegen de landbouwschade die ze het hele jaar veroorzaken. Kraaien blijken zoveel kansen te krijgen door menselijk handelen. Dit leverde een boze reactie op: het is toch te gek om los te lopen dat kraaien de rekening gepresenteerd krijgen voor situaties waarin zij door menselijke nalatigheid terecht zijn gekomen.

Ook de verguisde predatie door kraaien op nesten van andere vogels werd weer van stal gehaald. Inderdaad kan die nestpredatie groteske vormen aannemen; het is echter nooit bewezen dat kraaien achteruitgang van zang- of weidevogels veroorzaken. Engels onderzoek heeft zelfs uitgewezen dat waar het goed gaat met eksters, het ook goed gaat met de zangvogels. Er is echt geen enkele reden om de kraaien systematisch in het verdomhoekje te zetten.

Economische schade door kraaien komt inderdaad voor, maar valt wel mee en is meestal goed te voorkomen. Ook zou er eens een beter onderscheid tussen de soorten gemaakt moeten worden: kauwen geven bijvoorbeeld zelden problemen. Schade door zwarte kraaien aan maïskuilen is goed te voorkomen door de kuilen degelijk af te dekken. Dat is plezierig voor boeren en jagers: schade wordt voorkomen en de jagers hoeven niet meer achter de kraaien aan. Maïs gaan telen naast een roekenkolonie is echter vragen om problemen. Schade is in die gevallen eenvoudig te voorkomen (iets anders telen), maar dat vergt een andere manier van denken en dat blijkt voor sommigen erg moeilijk te zijn.

Een KNJV-consulent merkte toen op, dat alleen als de overheid de kraaie-schade zou voorkomen, er geen kraaien meer geschoten zouden hoeven worden. Vervolgens werd weer even gedreigd met de illegale maatregelen die boeren zouden nemen, als de jagers geen kraaien meer zouden mogen schieten. Als afdoende methode om het aantal kraaien te beperken opperde toen iemand om de landbouwgronden overmatig te bespuiten tegen emelten, ritnaalden en regenwormen. Hij had onmiddellijk de lachers op zijn hand.

Een andere jager klaagde dat er steeds meer natuurgebieden naast cultuurland kwamen. Als er niets gedaan zou worden, zou daardoor de kraaie-schade toe blijven nemen. Maréchal merkte daarop op, dat het beeld dat hij en de spreker van 'natuur' hadden, kennelijk nogal verschilde. Een zekere 'schade' moet acceptabel zijn. Anderzijds zijn er weinig natuurlijke vijanden van de kraaien (roofvogels); zij worden zelfs illegaal vervolgd.

De Boois vatte de discussie samen met de opmerkingen dat kraaien soms inderdaad schade doen, maar dat die ook met afschot niet te voorkomen is; in de discussie kwam men er niet

helemaal uit. Met de toename van het aantal kraaien valt te leven en hun vogelvrijverklaring is achterhaald. Symptoombestrijding is uit den boze en andere maatregelen zijn beter voor de mens en voor de natuur.

WV

Aanbieding samenvatting congresverslag aan kamerleden

Vooruitlopend op het in het najaar te verschijnen volledige verslag van het Congres Verantwoord Faunabeleid, is door de congrescommissie besloten nu al een samenvatting aan de leden van de Tweede Kamer aan te bieden.

Op 16 juni j.l. heeft deze aanbieding door een delegatie van de zes samenwerkende organisaties plaatsgevonden. Bij deze gelegenheid werd een samenvatting in de vorm van een nota 'Verantwoord Faunabeleid', met o.a. de tekst van de inleiding zoals die op 4 april door de heer Cnoop Koopmans werd uitgesproken, aan de leden van de Vaste Commissie voor Landbouw en Natuurbeheer van de Tweede Kamer overhandigd.

Zowel het congres als het aanbieden van deze nota hebben tot doel verbetering van de wetgeving

betreffende de in het wild levende dieren te stimuleren.

De aanbieding van de nota ging samen met het overhandigen van een, op een stukje bosgrond liggende en door muizen aangevreten, afgeworpen stang van het gewei van een edelhart. Dit symboliseert naar onze mening de kringloop in de natuur uitstekend. Zelfs een zo sterk en onkwetsbaar lijkend onderdeel van de natuur wordt vroeger of later opgenomen in het systeem. ¹⁾

Het idee om de resultaten van het congres alvast in de vorm van een samenvatting aan de kamerleden te overhandigen was afkomstig van de politici zelf. Op grond hiervan ben ik zo optimistisch om te verwachten dat er dan in de Kamer, bij de behandeling van de komende wetswijzigingen op het gebied van de in het wild levende dieren, ook de nodige aandacht aan onze ideeën zal worden besteed.

Pd/

1) Ter geruststelling: het stuk gewei is na zijn politiek optreden terug op zijn 'natuurlijke rustplaats'.

Na overhandiging van het samenvattend verslag van het Congres Verantwoord Faunabeleid, presenteert de oud-voorzitter van SKF, ir. W.L. Jansen,

namens de congrescommissie het gewei aan voorzitter Blauw van de Vaste Commissie voor Landbouw en Natuurbeheer der Tweede Kamer. (foto: Ben de Bruin)

Speelseizoenen, kwalificaties en sportiviteit

Deel 4 Jachtwet: Spelregels voor de jachtsport

Heinz Stockmann

*Welk niveau moet men hebben voor toetreding tot het gilde
dat twaalf maanden per jaar mag jagen, en hoe dient men
zich dan te gedragen?*

Hoogseizoen

In de media is rond 15 oktober of omstreeks Hubertusdag, op 3 november, vaak sprake van het begin van het jachtseizoen. Veel mensen denken daarom dat er alleen in het najaar tot aan nieuwjaar wordt gejaagd. Er is dan echter alleen maar sprake van het jacht-hoogseizoen. De herfst- of wintersfeer verhoogt het jagersgenot en de (voor de feestdagen) te bemachtigen bouten zijn dan het zwaarst.

Op een vijftiental diersoorten wordt echter het gehele jaar door gejaagd: vooral op konijnen, duiven, kraaien, kauwen, eksters, vossen en katten. In nazomer en herfst wordt veel op duiven en watervogels geschoten en worden ook watervogels gevangen in eendenkooien.

Zomerspelen

Tot de zomerspelen behoren o.a. het schieten van reebokken en wilde eenden, het schieten van konijnen en hazen tijdens de oogst en het duiven-schieten op de stoppelvelden onmiddellijk na de oogst. Een lijst in de vorige Argus vermeldde alleen het aantal gedode houtduiven en niet dat van gedode postduiven, omdat (verwilderde) postduiven officieel niet onder het wild vallen. Gezien de vondsten van (aan)geschoten postduiven, zou het mij niet verbazen als postduiven een aanzienlijk percentage vormen van de tijdens de houtduivejacht geschoten vogels. Bovendien worden er ook steeds meer beschermde holenduiven geschoten. De zogenoemde verwilderde (post)duiven mogen alleen geschoten worden met een namens de Minister van Landbouw

door de provincie verleende artikel-54-vergunning. Van deze vergunningen, die op naam gesteld moeten zijn, worden er jaarlijks circa 500 verleend.

Voor watervogeljagers begint het voorseizoen van het jachtspel op 24 juli met schieten op de wilde eend. Het hoogseizoen van het schieten op watervogels begint op 1 september en loopt tot het moment dat veel van deze vogels t.g.v. vorst naar zuidelijker streken trekken. Voor de prijsschutters van reetrofeeën loopt het hoogseizoen van 15 mei t/m 30 september. Van 1 oktober t/m 15 mei wordt er niet op reebokken gejaagd, omdat tussen eind oktober en half januari de stangen worden afgeworpen en de schutters daarna wachten tot de reebokken weer een gewei hebben. Voor reeëjagers telt een trofee alleen, als er nog een schedel aan vastzit.

Winterspelen

Voor de schieters op trekvogels zoals ganzen loopt het hoogseizoen door tot en met 31 januari. Dan eindigt ook het naseizoen van de jacht op alle andere watervogels. Voor jagers die schieten op tot 'kleinwild' gebombardeerde dieren loopt het hoogseizoen vanaf 15 oktober tot nieuwjaarsdag. Vervolgens duurt hun naseizoen nog de hele maand januari met het schieten op fazantehanen en houtsnippen.

Voor zwijnejagers start het hoogseizoen meestal met een drijfjachtspel omstreeks Hubertusdag. De drijfjacht op wilde zwijnen loopt t/m eind februari en is een uitgesproken winterspel. De hertejagers kennen één hoogseizoen, dat een halfjaar duurt. Dat begint 1 september, als de gewei-

trofeeën volgroeid zijn en de parings-tijd er aankomt.

De jacht op manlijke herten wordt beëindigd op 31 januari, d.w.z. voordat in die populaties de eerste gewei-trofeeën worden afgeworpen. Daarna mag er tot 15 februari nog op vrouwelijke herten geschoten worden. Tot de winterspelen behoort ook de jacht op reegeiten en reekalveren van 1 januari t/m 15 maart.

Wintersport

Bij spoor sneeuw ¹⁾ mag gejaagd worden op houtduiven, zwarte kraaien, kauwen, Vlaamse gaaien, eksters, konijnen, vossen en verwilderde katten. Indien het speelveld gelegen is in een fruitaanplant of een tuinderij (een rekbaar begrip), mag er bij spoor sneeuw ook worden gejaagd op hazen. En bij spoor sneeuw mag er gejaagd worden op watervogels en ook d.m.v. eendenkooien met licentie. Bovendien mag er op alle wildsoorten worden gejaagd met inachtneming van de openingstijd, mits dit maar geschiedt d.m.v. een drijfjacht. Volgens de officiële wettelijke spelregels dienen bij een drijfjacht minstens twee jagers te zijn opgesteld die wachten op de door een derde speler opgejaagde dieren.

Zaterdag- en zondagspelers

Zondagspelers overtreden de wet en vallen dus onder de categorie stropers. Wegens teveel publieke belangstelling zijn er ook steeds minder zaterdagspelers, vandaar dat er meer en meer door de week wordt gespeeld. Dit heeft tot gevolg dat het spelersbestand in toenemende mate wordt gevormd door sporters uit de vrije beroepen, die makkelijk midden in de week een vrije dag kunnen nemen.

Training en kwalificaties

Diploma geoeffend schieter: Bij de jachtwetwijziging van 1 april 1975 werd een verplicht jachtdiploma ingevoerd. De toenmalige landbouwminister en jager, Fons van der Stee, formuleerde de voornaamste reden voor invoering van het jachtexamen: 'De gestegen welvaart en de toenomen behoefte aan verschillende vormen van ontspanning hebben ertoe geleid, dat ook voor de jacht en de uitoefening daarvan in ruimere kring dan voorheen belangstelling is ontstaan. In het verleden werd de jachtkennis van vader op zoon overgedragen. Thans zal het velen die voor

- c. een geit in het 2de levensjaar
- d. een onvruchtbare geit

De kleur van de poten van een volwassen kievit is:

- a. rood,
- b. geel,
- c. grijs,
- d. zwart

Deze laatste vraag zou men eerder verwachten bij een eventueel verplicht examen voor kievitseierappers.

Juniorspelers: Een speler in de leeftijd van 16 danwel 17 jaar hoeft geen licentie te hebben, en dus ook geen examen te hebben afgelegd. Wel is wettelijk verplicht dat hij het spel uitoefent onder toezicht van de licentiehouder onder wiens gezag hij staat, of met diens schriftelijke toestemming speelt onder toezicht van een *senior*-speler met licentie. Het door de *junior*-speler gehanteerde vuurwapen moet vermeld zijn op de akte van de seniorspeler.

Zwartwildbrevet: Iedere speler die deelneemt aan drijf- of drukjachten dient in het bezit te zijn van een proef van schietvaardigheid op het lopend varken. De eisen voor dit examen zijn opgesteld door de KNJV en de examens worden ook door deze vereniging afgenomen. De KNJV noemt dit het zwartwildbrevet.

Op het Nationaal Jachtschietcentrum de Berkenhorst te Elspeek kunnen gedurende 17 examendagen 48 schutters per dag dit examen afleggen onder het oog van een rijksgecommitteerde sportjager. In 1990 werd door 800 jagers het schietexamen afgelegd. Daaronder waren 187 jagers die ondanks een op dezelfde dag afgelegd eerste en zelfs tweede herexamen het doel niet voldoende konden raken. Onder de 600 die uiteindelijk het brevet kregen, waren er 175 die daar pas trots op konden zijn na een tweede of derde herexamen. Circa 25% van de jagers die aan dit gezelschapsspel willen deelnemen zijn dus niet eens in staat een voorgeprogrammeerd volwassen wild zwijn te raken dat altijd op 50 meter afstand met een snelheid van 10 km per uur van rechts naar links over het toneel schuift. In paniek vluchtende volwassen zwijnen rennen zesmaal zo snel. Bij het examen mag een buks met richtkijker gebruikt worden. In het veld

Ruiven voor het fokken van wilde zwijnen, (foto: Geurt Besselink)

Wie een passie heeft voor drijfjachten, zal niet graag vanaf een schietkansel of hoogzit jagen, hoewel het laatste voor het ter dood veroordeelde dier wel 'humaner' is. - Wat is 'weidelijkheid' waard? (foto: Pieter Eibers)

het eerst gaan jagen aan kennis en ervaring ontbreken. Statusjagers zullen door het verplichte jachtexamen voor een deel worden afgeschrikt.'

Niet alleen de Jachtwet doch ook de jacht cursus en het jachtexamen zijn gemaakt dóór en vóór jagers en volgens jachtvisies en -regels, voorzover deze aanvaardbaar waren voor de landbouw. Van der Stee en ook de oud-minister voor natuurbeheer Braks zijn bij hun huidige opvolger druk aan het lobbyen om te zorgen dat het zo blijft.

In Nederland worden ook erkend de jachtexamens van Duitsland, Oostenrijk, België en Luxemburg. Alleen spelers uit die landen kunnen hier een gastlicentie krijgen (een zogenaamde logeerakte), die zes opeenvolgende dagen geldig is. Jagers van koninklijken bloede uit de Scandinavische landen zullen t.b.v. deelname aan drijfjacht-partijtjes op het Loo wel een logeerakte hebben gekregen op basis van artikel 27'. Dit artikel geeft de Minister van Landbouw de bevoegdheid af te

wijken van de wet in het belang van het natuurbeheer.

Het KNJV/PBNA-jachtexamen is officieel erkend door de jagende ministers van Landbouw. Door de KNJV is de Stichting Jachtopleidingen Nederland opgericht, die samen met de PBNA de cursus organiseert. De examenvragen worden gesteld volgens het meerkeuzesysteem. Hoe belangrijk het jachtexamen voor het faunabeheer in Nederland is, blijkt wel uit de volgende drie testvragen, die deze stichting zelf als voorbeeld geeft:

Als een jager spreekt van een 'roodkop', bedoelt hij:

- a. een krooneend
- b. een man met rood haar
- c. een tafeleend
- d. een blozende vrouw

Een smalree is:

- a. een geit in het 1ste levensjaar
- b. een geit die in gewicht is achtergebleven

kan een rennend dier niet in beeld worden gehouden met een richtkijker. Van degenen die wel geslaagd zijn, is het merendeel onder veel moeilijker omstandigheden niet eens in staat biggetjes en eenjarige wilde zwijnen dodelijk te treffen.

Schietkermis

Gemiddeld worden er jaarlijks op de Veluwe 2500 wilde zwijnen geschoten: in de zgn. vrije wildbaan 1300 en in de omrasterde jachtparken 1200. Naar schatting worden er 600 zwijnen geschoten door solitaire jagers vanaf schietkansels of vanaf een hoger punt in het veld.

Het voorgaande houdt in dat de hele schietkermis voor het verkrijgen van het zwartwildbrevet jaarlijks moet worden georganiseerd om de gemiddelde kandidaat het genot te geven anderhalf wild zwijn op de vlucht neer te kunnen schieten. De voormalig hoofdredacteur van het KNJV-blad, naar wie ook de jachtclub is genoemd die eind 1991 voor de camera's van NOS LAAT een drijfjacht zonder zwijnen opvoerde, vond het zwartwildbrevet te moeilijk. Hij had er niet alleen zelf moeite mee maar ook zijn dik betalende gasten, onder wie de nodige Gooise 'grootheden'. Hij verklaarde dat de leden van de Veluwse jachtclubs grote waarde hechten aan deze *vorstelijke* vorm van jagen. - Voor de spanning en de lol een dier koudmaken: vorstelijk? Het is inderdaad droevig te moeten vaststellen dat hoogheden van wie *men* een meer verheven dunk pleegt te hebben dan van wijlen Nicolai Ceausescu, op het punt van de behandeling van de wilde fauna geen wezenlijk beter voorbeeld geven dan hij.

Bij Elspeet ligt niet alleen de nationale jachtschietbaan maar ook een jachtveld waar mensen beestachtig op dieren jagen. In het Elspeter Bosch en de Elspeter Struiken is de jacht namelijk in handen van het erelid van de KNJV - tevens oprichter van de Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu - H.J.E. van Beuningen. Deze vertelde eens dat het moeten wachten tot een dier al voedsel zoekend voor zijn loop komt, hem niet voldoende sensatie geeft. Als drijfjachten op wilde zwijnen verboden zouden worden, zou hij daarvoor wel naar het buitenland gaan. In zijn jachtterrein treft men dan ook geen enkele hoogzit aan, maar wel grote ruiven voor het fokken van wilde zwijnen.

Drijfjacht op wilde zwijnen is alleen betaalbaar voor spelers in zeer goeden doen. Vandaar dat 30% van de beoefenaars boven de vijftig is, veelal bril of contactlenzen draagt en minder vast van hand is en daardoor minder schotvast. Het afleggen van de schietproef is voor hen dan ook al zeer opwindend. Daardoor stierf een kandidaat al acuut een natuurlijke dood op de varkens-schietbaan. De geneesheer en KNJV-redactiemedewerker met het pseudoniem Marin adviseert aan rechtshandige jagers met hartritme-stoornissen dan ook pacemakers aan de linkerkant te laten inbrengen en de terugstoot zoveel mogelijk te beperken. Het laatste kan door een geweer met veel gewicht en rubberen kolfplaat te gebruiken. Een goed geneesheer behoort echter niet doden als hobby te beoefenen en zou ook anderen moeten adviseren dat niet te doen.

Wet en weidelijkheid

Artikel 19 lid 1 van de Jachtwet luidt: 'De houder van het jachtgenot dient zijn veld zodanig te bejagen of te doen bejagen, dat een redelijke wildstand in zijn veld gehandhaafd blijft of bij het ontbreken daarvan bereikt wordt.' Dit wetsartikel heeft alleen een prima publiciteitswaarde voor de jachtsport. Een veroordeling voor een overtreding van dit artikel is namelijk vrijwel onmogelijk. De term 'redelijke wildstand' is niet objectief kwantificeerbaar. Populaties variëren naar plaats en tijd en zijn nooit uniform.

Het jachtexamen verlangt onder andere kennis van hetgeen een weidelijk jager betaamt. Hieronder worden door de wet verstaan de geschreven en ongeschreven gedragsregels van de jager. Wat dat gedrag dan wel moge zijn, en van welke jager, wordt dus niet vermeld! Volgens deze regels mag niet trefzeker op een haas in zijn leger geschoten worden, maar moet deze eerst voor zijn leven rennen. De reeds ingesloten vogelvrijverklarde moet dus aangezet worden tot vluchten en dan worden neergeschoten. Hetzelfde geldt voor vogels. Volgens de spelregels mag niet geschoten worden op vogels op de grond of in het water. Pas nadat deze de lucht in gejaagd zijn, mag erop worden geschoten.

Miljoenen zangvogels sterven door zwakte een natuurlijke dood, waar geen jager naar taalt. Jagers klagen echter steen en been als het om dieren gaat, die door de wet tot (door hen

gewenst) 'wild' zijn benoemd. Die dieren mogen alleen een onnatuurlijke dood sterven door hun geweervuur. Artikel 19 lid 2 gebiedt de jager het wild te beschermen tegen onnodig lijden als gevolg van de jacht. Bij drijfjachtspelen wordt erg veel wild aangeschoten, dat zich soms nog weken voortsleept. De logische consequentie van artikel 19 lid 2 is dat bij wijziging van de Jachtwet de drijfjacht wordt verboden.

1) = sneeuw waarin sporen van wild achterblijven

Aanvulling artikel Jachtwet Deel 3

Met dank aan de oplettende heer A.J. Binsbergen, die mij op een niet geheel juiste presentatie van de feiten attentioneerde, geef ik u hieronder enige aanvullingen en verbeteringen bij mijn vorige artikel:

- 1 In eendenkooien mogen worden gevangen: wilde eenden (24/7 - 13/2), slobeenden en wintertalingen (18/8 - 31/1), smienten en pijlstaarten (1/9 - 31/1).
- 2 Met haviken en slechtvalken mag men (mits in bezit v.e. jachtake) in principe jagen op alle wild uit de Jachtwet. In de praktijk wordt met haviken op konijnen gejaagd en met slechtvalken op duiven en kraaien. Dat is 'artikel 8-wild', dus een eenvoudige zaak: er is geen minimumeis van 40 ha, en een uitnodiging van de grondgebruiker is voldoende.
- 3 Vangkooien behoren tot de verboden vangmiddelen genoemd in art. 14 van het Vogelbesluit 1937, die niet gebruikt mogen worden om beschermde en evenmin om onbeschermde vogels te vangen. Vergunningen voor het vangen van huismussen worden zelden verleend. Jagers mogen wel op huismussen schieten; ieder ander heeft daarvoor een vergunning nodig (Vogelvergunning G).
- 4 Vangkooien mogen niet gebruikt worden voor vogels van de Vogelwet (huismus, spreeuw, kok- en zilvermeeuw). Voor het gebruik van vang-kooien om kraaiachtigen en duiven te vangen is een vergunning nodig.

Heinz Stockmann

Roofvogels nog steeds mikpunt van jagers

René Absil

Als de jagers deden wat zij met de mond belijden en de wetgeving werd gemoderniseerd, zou het probleem van de roofvogelvervolging dicht bij een oplossing zijn.

Uit pure frustratie, zo stelde voorzitter Johan Krol, organiseerde de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland (WRNON) op 28 maart een roofvogelsymposium. In het forum, voorgezeten door de Drentse gedeputeerde voor landschaps- en natuurbehoud, dhr. H.A.A. Lange, hadden vertegenwoordigers zitting van WRNON, IBN-DLO, Vogelbescherming, KNJV, NBLF en Kritisch Faunabeheer. Meer dan tweehonderd roofvogelgeïnteresseerden bogen zich in het Baronhotel in Hoogeveen over de misselijkmakende vervolging van roofvogels in Noordoost-Nederland.

Via gedegen onderzoek heeft de werkgroep bewezen dat roofvogels massaal worden vermoord. Nuchtere feiten wijzen op de belangrijkste veroorzakers van deze vervolging, namelijk de jagers. Met vergif, klemmen en hagelgeweren trekt men tegen het 'rooftuig' ten strijde. Roofvogelvervolging in Noord-Nederland komt al sinds de beginjaren tachtig in ernstige mate voor, doch 1991 vormde een hoogtepunt. Overleg met de jagers heeft tot op heden geen resultaat gehad. De overheid is laks in het nemen van maatregelen.

Trieste cijfers

Het doel van de WRNON is het vaststellen, aan de kaak stellen en uitbannen van de moord op roofvogels. Haar werkgebied omvat Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel en de Gelderse Achterhoek. De Werkgroep telt ongeveer 250 medewerkers, deels vrijwilligers, en er wordt ook samengewerkt met tal van

andere organisaties.

In 1991 werden 89 dagroofvogels uit het werkgebied van de WRNON door het Centraal Diergeneeskundig Instituut in Lelystad onderzocht. Bij tien daarvan was ten tijde van het symposium het onderzoek nog niet afgesloten. Maar liefst vijftig dieren waren door onwettig menselijk ingrijpen om het leven gekomen. Men moet daarbij bedenken dat in het vrije veld van de gedode dieren slechts een klein percentage wordt gevonden, waardoor het werkelijk aantal met opzet gedode dieren vele malen hoger is. Naast hagel werden vooral de vergiften parathion en aldicarb in de vogels aangetroffen.

'Opvallend is dat de 'bestrijding' van roofvogels steeds meer op grove wijze geschiedt. In twintig gevallen werd uitgelegd aas aangetroffen; in dertien gevallen daarvan werd aangetoond dat er vergif over het aas was gestrooid. De bedoeling van dit handelen laat niets te raden over.' (citaat jaarverslag WRNON, 1991)

Roofvogelonderzoeker Rob Bijlsma gaf een boeiende uiteenzetting van het diepgaande onderzoek naar de aantalschommelingen van de havik in Drenthe. Het onderzoek naar het broedsucces van haviken is met een hoge graad van perfectie gedurende zes jaren uitgevoerd.

Door gedurende deze periode systematisch de ruipennen van broedende havikvrouwtjes te verzamelen stelde men vast dat de vervolging van haviken onvoorstelbaar groot is. In Bijlsma's onderzoeksgebied broeden ongeveer 180 paren haviken. De

De buizerd lust, wat de jager soms ook wil bemachtigen - en, wet of geen wet, dan kan de vogel het leven kosten. Zou de

jacht, al was het maar op bepaalde prooidersoorten, dus verboden worden ... (foto: Arnoud B. van den Berg)

mortaliteit onder de territoriale vrouwtjes bedraagt tenminste 81,5%, wat een jaarlijkse eliminatie betekent van minimaal 147 territoriale havikvrouwtjes. Er zijn gebieden in Noord- en Midden-Drenthe waar het verloop 100% bedraagt, terwijl 25% als normaal kan worden beschouwd. Bovengenoemde cijfers duiden op systematische vervolging.

Roofvogels en weidevogels

Dhr. Beintema van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (huidig IBN-DLO) maakte nog eens duidelijk dat roofvogels geen wezenlijke invloed uitoefenen op het weidevogelbestand. Weidevogels weten predatie-effecten goed op te vangen door te compenseren d.m.v. vervolglegels. Een ongebreidelde toename van roofvogels is niet mogelijk doordat, indien het voedselaanbod minder wordt, er minder of helemaal geen eieren worden gelegd.

Relatie vervolging en jacht

Rob Bijlsma gaf in zijn betoog duidelijk aan dat de belangrijkste vervolgers van roofvogels uit jagerskringen komen. Alle gevallen van veroordeling betroffen jagers of jacht-opziensers. Zij hebben de veldkennis, stelde hij, en weten waar de haviken broeden. Opmerkelijk in dit verband

Vergiftigde blauwe kiekendief. (foto: Har Pluimmakers)

Klemmen. Vergif. A-selectieve middelen? - Wie eenmaal de wet in eigen hand neemt, heeft meestal weinig scrupules ten aanzien van bedoelde of onbedoelde slachtoffers. (foto: archief SKF)

noemde hij de wespendif, waarvan nog nooit een geval van opzettelijke vervolging is geconstateerd: deze vogel eet wespen en geen jachtdieren. Het feit dat jagers vrijwel nooit melding maken van vervolging en gevonden roofvogels niet opsturen voor onderzoek, is veelzeggend, zeker wanneer men bedenkt dat vooral de jacht-opzichters vele uren per dag in het veld actief zijn.

Volgens spreker was er een duidelijke relatie tussen het vinden van dode vogels en bepaalde jachtgebieden. Geweren en vergif zijn bij jagers in gebruik. 'Tot nu toe is niet geconstateerd dat anderen, duivenhouders of preparateurs, zich aan vervolging van roofvogels schuldig maken.' (citaat jaarverslag WRNON, 1991)

Ook werd een rechtstreeks verband gelegd tussen het aantal vondsten van vergiftigde roofvogels in de eerste maanden van 1992 en de felle campagne van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV) tegen vossen: roofvogels eten van met gif overgoten aas dat voor vossen is uitgelegd. De KNJV startte de actie met het uitbrengen van het rapport *Als de vos de passie preekt*.

Op de Veluwe bijvoorbeeld is helemaal geen sprake van vervolging, stelde Bijlsma. Logisch, want de jagers daar hebben uitsluitend interesse voor grote dieren en niet voor fazanten en hazen; dus laten zij de roofdieren met rust.

Bovendien, liet de roofvogel-deskundige weten, doet niet elke jager aan vervolging, doch hij liet geen

misverstand bestaan over de rol van de KNJV in het hele probleem. Hij heeft onderzocht hoeveel artikelen over de havik zijn verschenen in het blad van de KNJV vanaf 1981: in totaal 46. De teneur in 36 artikelen was negatief, in 2 gevallen positief. De laatste echter waren geschreven door niet-jagers, maar werden wel door de KNJV van eigen commentaar voorzien!

Witte plekken

De directeur van Vogelbescherming, dhr. Jan Bonjer, wees nog eens nadrukkelijk op de beschermde status van roofvogels. Vooral de controle en handhaving van de Vogelwet moeten beter, maar wat de roofvogels betreft is dat uitermate moeilijk, doordat je er niet achter komt wat zich in het geniep in het veld afspeelt. Bonjer wil vooral graag de witte plekken in Nederland (o.a. Noord-Brabant) in kaart gebracht zien, waartoe Vogelbescherming het initiatief moet nemen. Door bezuinigingen bij het Centraal Diergeneeskundig Instituut (CDI) dreigt het diagnostisch onderzoek aan roofvogels te verdwijnen. In het kader van de bescherming van roofvogels is dit ontoelaatbaar en Vogelbescherming zal dan ook alle moeite doen om deze diagnostische faciliteit te behouden. Bonjer wees nog eens op de samenwerking tussen Vogelbescherming en de KNJV, doch constateerde dat deze niet het gewenste effect heeft.

De overheid zou het uitzetten van fazanten door jagers moeten verbieden. Twee maanden na het uitzetten worden de fazanten door dezelfde jagers dood-

geschoten. Er zijn jagers die trachten zoveel mogelijk roofvogels te doden om genoeg fazanten over te houden.

Geheimzinnig

De regiovoorzitter van KNJV-Limburg, dhr. van Eijk, had zitting in het forum namens de KNJV. Van Eijk wees op de goede resultaten die in Limburg waren geboekt door de samenwerking van jagers en vogelwerkgroepen op het gebied van de roofvogelbescherming. Hij bracht naar voren dat het aantal verstoringen van havikbroedsels vergeleken met de beginjaren tachtig tot nu was teruggebracht van 43% tot 8%. 'Misstanden willen wij intern oplossen,' aldus Van Eijk!

Bijlsma had zo zijn twijfels. Hij vroeg zich af waarom de onderzoeks-

De havik wordt soms terecht, soms ten onrechte gezien als belangrijke predator van hoenders, (foto: Pieter Eibers)

gegevens in Limburg ondanks herhaald verzoek niet ter beschikking worden gesteld. Jagers doen kennelijk nogal geheimzinnig over de resultaten geboekt op het gebied van het voorkomen van roofvogelvervolgging. Ook dhr. Har Pluijmakers, die namens Kritisch Faunabeheer in het forum zitting had, maakte aan de hand van eigen bevindingen en onderzoeksresultaten van het CDI duidelijk, dat er ondanks enkele regionale verbeteringen nog het nodige te doen valt in Limburg.

Betere wetgeving nodig

In zijn inleiding wees Pluijmakers op het feit dat in Noordoost-Nederland, ondanks de toezeggingen van jagers om de roofvogelvervolgging te stuiten, de onwettige vervolgging zelfs is toegenomen. De oplossing van het probleem moet naar de mening van Kritisch Faunabeheer worden gezocht in een betere wetgeving. Wil men de roofvogelvervolgging daadwerkelijk verminderen, dan moet de hoofdoorzaak worden aangepakt. Die hoofdoorzaak vormen de jagers, die vinden dat de roofvogels 'hun' prooidieren voor hun neus wegkapen: voornamelijk fazanten en patrijzen. Wat dus verboden moet worden is: het uitzetten van fazanten en het schieten op fazanten en patrijzen.

Pluijmakers: 'Als de natuurbescherming in Nederland zichzelf serieus neemt, dan zal zij, georganiseerd en met alle wettelijke middelen, de politiek moeten mobiliseren om in elk geval dit stuk jacht te verbieden'.

Overheid en jagers

Dat van de kant van het Ministerie van LNV weinig valt te verwachten, bleek uit de voordracht van dhr. M. van Genne (hoofd sector Flora en Fauna NBLF). Van Genne wees erop dat de jachtwereld zijns inziens niet geheel terecht de zwarte piet kreeg toegeschoven. Dit houdt een goede samenwerking tegen, meende hij. Hij verzuimde echter te vermelden waarom de zwarte piet niet op zijn plaats was. De reacties van het luisterend publiek lieten niets aan duidelijkheid te wensen over. Wat Van Genne naar voren bracht was meer dan teleurstellend. De overheid kijkt toe, neemt geen enkele verantwoordelijkheid en houdt de jagers de hand boven het hoofd.

Besluit

Tijdens het symposium bleek duidelijk dat roofvogelvervolgging 'leeft'. Het symposium was perfect georganiseerd en duidelijk is dat de WRNON wegens voortreffelijk onderzoek de waakhond van onze roofvogels genoemd mag worden.

De jagers zegden wederom hun samenwerking toe, maar tot op heden hebben zulke toezeggingen weinig nuttigs opgeleverd. Zolang wettelijke regelingen en ecologisch inzicht bij jagers niet veranderen, blijven de roofvogels het mikpunt.

VAN HET FRONT

Rentmeesters op het slechte pad

Drie grepen deed ik in Argus 1991(4) uit de KNJV-brochure

Goed rentmeesterschap. Dat was echter niet

alles. Er is nog een belangrijk punt, dat ik niet onbesproken

mag laten. Dat ik daarbij misschien voor de KNJV kwetsende

dingen zal zeggen, is akelig, maar een rechtstreeks uitvloeisel

van de onethische uitspraken van die KNJV zelf.

De titel van de KNJV-brochure luidt 'Goed rentmeesterschap'. Nu kan ieder weten dat deze uitdrukking uit christelijke bron stamt. Een van de fundamentele beginselen van het christendom is, dat God van de mens een goed beheer eist over deze wereld, waarbij toetsing aan ethische normen essentieel is. En wat doet nu de KNJV? Die tracht haar eenzijdig belichte '*plaatsbepaling van het Jachtbedrijf in gebieden met natuur-functies*', waarin ethische argumenten volgens haar geen rol kunnen spelen!, te dekken met dit voluit christelijke beginsel. Zij spant dus het christendom voor haar jacht-zonder-ethiek-karretje! - Gedurfd? Onnozel? Doortrapt? Het is te hopen dat vele christenen, zeker ook in de politiek, hiertegen diep verontwaardigd in opstand komen.

Maar het wordt nog erger. Na titelblad en inhoudsopgave komt een pagina met daarop twee teksten geciteerd: - Genesis 1 vers 26: '*Zij (de mensen) zullen zeggenschap hebben over de vissen in de zee, over de vogels in de lucht, over de dieren op het land, de tamme en de wilde, de grote en de kleine.*' - Genesis 9 vers 3: '*Naast het groen van de planten mogen jullie ook het vlees van de dieren eten. Alle dieren geef ik je als voedsel.*'

Zonder enige nadere verklaring worden deze beide teksten als een soort motto meegegeven aan de KNJV-brochure, met hetzelfde gemak als waarmee men voor een demagogisch succesje een rol van een populaire cabaretier aanhaalt. Dat die bovenbedoelde zeggenschap ethische aspecten heeft, weet de KNJV natuurlijk best,

maar daarover wil zij niet in discussie gaan (Zie mijn vorige stukje.). Nu staat dat haar vrij, maar het getuigt toch niet van een echt volwassen houding.

Bovendien ontnemt zij zich daarvoor tegelijkertijd het recht om vrijelijk over die uitspraken te beschikken en ze zonder nadere verklaring als dekmantel voor haar daden te hanteren. Dit is erger dan onvolwassen: het is een ontoelaatbare en uiterst laakbare misstap!

Nog stuitender wordt het, als men bedenkt, dat de KNJV deze passages uit de bijbel (een boek boordevol ethiek!), aanhaalt met bedoeling voor het oog van de wereld de goedkeuring van Godswegen naar zich toe te sleuren als steun voor haar Jachtbedrijf-zonder-ethiek. Hier worden de grenzen van het betamelijke verre overschreden.

Schandelijk! Weerzinwekkend! En ook niet te accepteren voor iemand die maar een greintje cultureel of historisch besef heeft. Wie denkt niet aan de kruistochten ('God wil het'), of aan de koppel der Duitse militairen uit de Tweede Wereldoorlog ('Gott mit uns')?

Ik ga nu niet in op de inhoudelijke kant van beide teksten. Dat is in dit

stadium niet nodig. Het is nl. een punt van totaal ander kaliber, waar ik pas wat over zou willen zeggen, als de KNJV een open discussie aandurfde. Maar de KNJV wil geen discussie. Zij eist gewoon de vrijheid in een democratische samenleving om te blijven schieten.

Hier zit een kolossale denkfout achter. Natuurlijk mag ieder in een democratische maatschappij zijn eigen mening hebben en uitdragen. Maar iets geheel anders is, of in die democratische samenleving ook ieder op grond van die eigen mening zijn eigen zin mag doen. De redenering van de KNJV is een interessante uitgljider zowel op het pad der logica als op het terrein van de democratie.

Duidelijk is het allemaal in ieder geval wel: '*De keuze die de jager maakt om dieren te doden vanuit een redelijk doel*' noemen zij acceptabel '*als men de gemeenschappelijk noemer natuurbehoud aanvaardt*'. Of anderen in onze democratie daar ook zo over denken, zal de jagers een zorg zijn. Zij willen gewoon dat hun gedrag getolereerd wordt. Geen discussie. Daar staan ze boven.

Laat hierbij ook tot u doordringen het volgende (weer eens dreigende) citaat uit de Open Brief van de Voorzitter van de KNJV aan Zijne Excellentie drs. J.D. Gabor: '*Van medestanders en medewerkers bij de realisering van uw prachtige plannen m.b.t. natuurbehoud, maakt u de jagers tot, zo geen openlijke tegenstanders, dan toch tot lieden die zullen doen wat zij goed en verstandig vinden en niet wat 'Den Haag' goeddunkt.*'

Het is duidelijk en beangstigend. We kunnen niet krachtig genoeg tegen deze groep, die bezig is zich steeds verder in onze samenleving in te nestelen, protesteren en actie voeren. Nu! Straks is het te laat. Zorg door uw steun dat SKF met kracht dit kwaad kan blijven bestrijden.

Jeen Poeder

De wijze waarop de KNJV zich van Gods woord 'bedient', zal door velen als blasfemie worden ervaren, (foto: archief SKF)

KORT NIEUWS

Nieuwe laagveenmoerassen in Nederland

Laagveenmoerassen kennen vanwege hun grote variatie hoge natuurwaarden. Intensieve menselijke beïnvloeding heeft hier veel natuur verloren doen gaan. Het langzaam doorgedrongen besef van de noodzaak tot natuurbescherming en -beheer moet hierin een kentering teweegbrengen. De Natuurbeschermingsraad gaf onlangs zijn visie op het hoe.

Inleiding

Laagveenmoerassen, moerassen liggend in de (Nederlandse) laagveengebieden, kenmerken zich door een rijke afwisseling van open water, drijftillen (kraggen), trilvenen, rietlanden en moerasbossen. Mede doordat zoveel terreintypen naast elkaar voorkomen, kennen deze gebieden een zeer hoge floristische en faunistische diversiteit.

De belangrijkste van deze moerassen zijn te vinden in Noord-Holland (boven het IJ), in Utrecht/Holland (o.a. Vechtplassen, Nieuwkoopse Plassen) en in Overijssel/Friesland (o.a. Wieden/Weerribben, Lindevallei).

De menselijke beïnvloeding van de laagveengebieden werd al vroeg belangrijk door de turfwinning en (later) het inpolderen van grote stukken moeras (o.m. de droogmakerijen van de Haarlemmermeer en de Horstermeer). Later kwam daar nog bij: wateronttrekking t.b.v. de drinkwatervoorziening, landbouw, watervervuiling, recreatie, eutrofiëring door landbouw en industrie etc.

Nieuwe aanpak

Langzamerhand is het maatschappelijk draagvlak van deze voor natuurgebieden vaak desastreuze aantasting aan het verdwijnen en worden zelfs plannen gemaakt om 'terug te nemen' wat verloren is gegaan. Er staan al grootscheepse natuurontwikkelingsprojecten op stapel, zoals in de uiterwaarden en op de Veluwe. De Natuurbeschermingsraad adviseert daarenboven in de laagveengebieden niet alleen het bestaande te behouden, maar daarnaast nieuwe natuur(moeras)gebieden tot ontwikkeling te brengen. Het door de Raad ontwikkelde plan

voorziet globaal de volgende ontwikkelingen:

- *Gebied ten noorden van het IJ*: Door grote dijkdoorbraken en overstromingen is het veen hier brak en de bestaande moerasgebieden (1500 ha) zijn hierdoor veel opener dan andere laagveenmoerassen, doordat moerasbos vanwege zijn zoutgevoeligheid ontbreekt.

Vanwege het zout en de (toenemende) drassigheid wordt de in het gebied lange tijd belangrijk geweest zijnde landbouwfunctie (melkveehouderij) meer en meer opgegeven en komt hier zeer veel land 'vrij' voor natuurontwikkeling. Het veen zal geleidelijk zijn brakke karakter verliezen, doordat inlaat van zout water niet mogelijk is.

- *Utrecht/Holland*: Het beleid zal hier vooral gericht zijn op behoud van de 2500 ha bestaand moerasgebied, waarbij het aanleggen/uitbreiden van bufferzones belangrijk is om de waterkwaliteit te verbeteren. Soms is waterzuivering (van Rijnwater) vóór inlaat noodzakelijk. Met name tussen de Nieuwkoopse en de Vinkeveense Plassen kunnen enkele honderden ha nieuw moeras worden gecreëerd door middel van inundatie.

- *Overijssel/Friesland*: Het Wieden/-Weerribben-gebied gekoppeld aan de Lindevallei in Friesland is het meest kansrijke gebied voor grootschalige moerasontwikkeling. Momenteel ligt hier al 9000 ha moeras; in de toekomst zou deze oppervlakte uitgebreid moeten worden tot 20.000 ha (= 3 x de oppervlakte van de Oostvaardersplassen). Het dan ontstane moerasgebied is verreweg het grootste van W.-Europa.

Grote grazers, als de Schotse hooglander, kunnen een belangrijke rol spelen bij ecologisch verantwoord natuurbeheer, (foto: archief SKF)

Toekomstfantasie: Wordt het gebied van Weerribben en Wieden ooit de woonplaats van elanden en beren? (foto: Pieter Eibers)

Beheer

In de ontwikkelingsvisie van de Natuurbeschermingsraad worden de nieuwe moerassen in 3 typen verdeeld: 1 nagenoeg-natuurlijke systemen waarbij gestreefd wordt naar het maximaal functioneren van ecologische processen. Na inrichting kan het systeem zich zelfstandig ontwikkelen en ontbreekt intern beheer. 2 begeleid-natuurlijke systemen waarin, na inrichting, intern beheer ook ontbreekt, tenzij bepaalde van te voren ge-

stelde limieten (als b.v. de verhouding land-water) overschreden worden. 3 half-natuurlijke systemen waarin door de mens incidenteel, regelmatig of continu wordt ingegrepen om (specifieke) natuurwaarden te behouden of te verhogen.

Deze onderverdeling weerspiegelt een fundamentele discussie binnen natuurbeherend Nederland: Aan één kant staan biologen die menen dat het de ontwikkeling geheel overlaten aan de natuur zal leiden tot uniforme, weinig diverse vegetaties, waarbij veel soorten verdwijnen. Aan de andere kant hebben natuurlijke systemen zelf vaak laten zien een grote dynamiek te bezitten en creëren natuurlijke processen juist vaak gradiënten en overgangssituaties die tot diversificatie leiden.

Met name voor wat betreft de begeleid-natuurlijke moerassen, die qua oppervlakte een groot deel van de toekomstige moerassen zullen uitmaken, blijft het advies vaag over wat precies mogelijk is aan menselijke ingrepen, wat dus exact de limieten zijn die gesteld kunnen worden aan zo'n gebied. Als zulke limieten ook populatiegrootten van diersoorten kunnen zijn, die eventueel bij overschrijding met het geweer gecorrigeerd worden, wordt waarschijnlijk een verkeerde weg ingeslagen.

In het advies wordt uitgebreid de (her)introductie van belangrijke ecologische schakels als grote grazers en bevers overwogen. In een toekomstig Wieden/Weerribben-gebied zouden in theorie een paar honderd elanden, wat bruine beren en een roedeltje wolven kunnen rondstruinen - een interessant gegeven in dit verband.

Het is bemoedigend dat in Nederland serieus grootschalige plannen als dit omtrent laagveenmoerassen worden gemaakt. Met wat durf en terughoudendheid van de mens t.o.v. manipulatie van natuurlijke processen zullen zij een kans betekenen tot enig herstel van hetgeen verloren is gegaan.

Het advies van de Natuurbeschermingsraad 'Over moerassen en trilvenen, Een visie op de ontwikkeling van nieuwe laagveenmoerassen' krijgt u franco thuisgezonden na betaling van fl. 15,- op postgiro 156 56 66, t.n.v. Natuurbeschermingsraad, Utrecht, o.v.v. 'Nieuwe laagveenmoerassen'.

RdB

BOEKBESPREKING

Zoogdierenatlas

Dit voorjaar verscheen de *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*, als nr. 56 in de Natuurhistorische bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. Dit boek is het resultaat van tien jaar noeste arbeid van een leger vrijwilligers en beroepszoölogen, en is op zijn gebied feitelijk het eerste standaardwerk van deze allure. De 66 opgenomen soorten (alle landzoogdieren plus twee zeehonden) krijgen elk gemiddeld 4 à 5 pagina's toebedeeld. Daarin zijn de verspreidingsgegevens door de ruim 30 auteurs volgens eenzelfde systematiek weergegeven, wat het boek zeer toegankelijk maakt.

Iedere ingang begint met een algemene inleiding, waarin taxonomische en geografische relaties, habitat, leefgewoonten e.d. worden beschreven. 'Vroegere verspreiding' behandelt de historie van de soort op Nederlands grondgebied, waar toepasselijk geïllustreerd met kaartjes. 'Huidige verspreiding', verlicht met de paginagrote hoofdkartaal met steunkleur, beschrijft de stand van de soort volgens gegevens vergaard van 1970 t/m 1988. Van iedere soort is een tekening of foto opgenomen. Een bibliografie besluit het hoofdstukje; voor de 19 vermelde vleermuissoorten geschiedt dit samenvattend.

Indien relevant voor een bepaalde soort, worden verfijningen in bovenvermeld systeem aangebracht, respectievelijk extra informatie verstrekt: verspreiding in zekere perioden, regionale ontwikkelingen, verspreidings- en getalsontwikkelingen en hun oorzaken - alles royaal voorzien van kaartjes en staatjes. Vrijwel alle kaarten zijn van het bekende 5x5 km-rastertype.

De atlas, die het bij de huidige stand

Voor een vrolijk contrasterende achtergrond kreeg staatssecretaris Gabor het eerste exemplaar van de Atlas van de Nederlandse zoogdieren uitgereikt, (foto: Nicoline Elsink)

van onderzoek mogelijke vertegenwoordigt, beschrijft ook zijn eigen beperkingen (b.v. geen walvisachtigen vermeld wegens nog niet afgerond onderzoek) en geeft aan op welke punten in eventuele latere edities verbetering en uitbreiding te verwachten zijn.

Het boek is zeer degelijk en fraai, en gezien zijn kwaliteiten redelijk geprijsd. Kopen of cadeau vragen!

P.S.: Op de achterzijde van de stofomslag wordt vermeldt dat het boek voor een groot publiek van belang is: 'natuurliefhebbers, beheerders, veldbiologen en vaklui ... onderwijs'. Van A tot Z mee eens! In de advertentie in De Nederlandse Jager blijkt het werk echter te zijn: 'een onmisbare aanschaf voor iedere terreinbeheerder, jager, natuurliefhebber en veldbioloog'. Ja ja!

BdB

S. Broekhuizen (red.) e.a.: Atlas van de Nederlandse zoogdieren; uitgave: Stichting Uitgeverij KNNV; Utrecht, 1992; ISBN 90 5011 051 7; 336 blz., 17 x 25 cm, gebonden, hard omslag, z.w.-foto's e.a. illustr.; prijs f 1.49,50 (boekhandel), ook bestelbaar door storting van fl.54,00 (incl. verzendkosten) op postbanknr. 13028 t.n.v. St. Uitg. KNNV, Eindhoven, o.v.v. 'NB 56'.

